

Geçerken

güzel bir iz bırakmak için

Mayıs 2023 • Sayı: 32

**ÇÜNKÜ HİKÂYE SADECE HİKÂYE DEĞİL, İNSANIN İNSANLA
HEMHÂL OLMASI, İNSANIN İNSANI DİNLEMESİDİR. ”**

TEMAŖA

Kadife ieği

1500'lü yıllarda ilk olarak Meksika ve Guatemala'da keşfedilen, oradan da dünyanın diğer bölgelerine yayılan kadife çiçeği, kendi renk skalasında ateşin ve güneşin bütün renklerini ve tonlarını barındırmaktadır. Kadife çiçeğinin içimizi ısıtan renginin yanında tarihî serüvenini de düşündüğümüzde, tıpta şifa kaynağı olmasına ilaveten tarımda zararlılara karşı ilaçsız mücadelede de ondan yararlanılması, üzerinde düşünölmeye değer bir konudur. Anadolu insanı bu çiçeği tarlasının, bahçesinin kenarına ekerek onun değerini ne denli bildiğini göstermiştir aslında. Ateş renkleriyle enerji veren, kadife dokusuyla ihtişamı ve gücü çağrıştıran bu iek, Yaratıcının, kendisine vahyettiği görevleri eksiksiz yerine getirmekte ve insanlığa hizmet etmektedir. Sırf bu çiçeğin özelliklerinden ve insanlığa hizmetlerinden ötürü bile Rabbimize şükretmeye değer mi?

ESER ZEYNEP ALTUNBAŞ KIRLANGIÇ

Geçerken

Mayıs 2023 - Sayı: 32
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Görsel Koordinatör
Eyüp Can Çağlar

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur
Ömer Güçlü

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Cemile Ağaç Yıldırım

Kapak Sözü
Şaban Sağık

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 270 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 99 ABD Doları - AB Ülkeleri için 45 Euro
Avustralya için 150 Avustralya Doları -Avusturya için 66 Euro - İsviçre için 66 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığı'nın T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığı, Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara" adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
19.04.2023

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / KUDRET AYŞE YILMAZ
BAYRAM GELDİ CİHANA, ŞAD OLSUN VİRAN BAĞLAR

4 / EMİN GÜRDAMUR
ERGENLİKTEN ÇIKAN YAZAR ÖLÜR!

7 / NAİME ERKOVAN
AYAKÜSTÜ SORULAR

8 / HÜSEYİN AKIN
ÇİLEM BİTTİ

12 / GÜVEN ADIGÜZEL
CÜMLE KUŞLAR SULTANI; KARTAL

14 / TUBA DERE
TABİATIN DİLİ; İNCİR ORTAKLIĞI

16 / SÜMEYYE ÖZGEN
TANRIM! SEN, DEĞİŞİK EYLEMLERİN TEMEL DÜĞÜMÜSÜN

18 / BEYZA ŞEN
BAŞKA SESLER: DAVID HUME

19 / ŞABAN SAĞLIK İLE SÖYLEŞİ
"MODERN HAYAT BİZDEN HİKÂYEMİZİ ALDI."

24 / SEMA YANIÇ
İŞTE O SAHNÉ!

26 / SELİM ERDOĞAN
EŞİKTE

28 / KORAY ŞERBETÇİ
CEZERİ VE HARİKA MAKİNELERİ

31 / EMRE KOÇ
KIRIK BANK

34 / ESRA KALPAKÇI
ÖNÜNDE BİR HAYAT, GÖNLÜNDE BİR HAYAL

36 / BESTAMİ YAZGAN
ÜÇ TAVSİYE

37 / ZEYNEP ODABAŞ
KALP BEKÇİSİ

38 / MUSTAFA IRMAKLI
TEVEKKÜLÜ ANLAMAK

40 / AHMET MELİH KARAÜĞÜZ
TÜM DÜNYA DİJİTALLEŞİRSE ANALOG HAYATA NE OLACAK?

42 / MEVLÜT UYANIK
KAŞGARLI MAHMUT İLE TÜRKÇE FELSEFENİN İMKÂNI ÜZERİNE

44 / NACİ BARIŞAN
BİR YAZI BİR ÇİZİ

45 / BURCU UZUN
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

46 / EMİNE KAPLAN
İNTİFADA'DAN GIRAFFADA'YA

48 / FATMA ÜNSAL
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

BAYRAM GELDİ CİHANA, ŞAD OLSUN VİRAN BAĞLAR

KUDRET AYŞE YILMAZ

Pencere kenarındaki bardağın kındığı incecik ışık, ekleniyor akşamın yıldızlanan alnına. Meşguliyetleri tozlu raflara iterek genişledikçe hafifleyen bir nefes alıyorsun. Duvara astığın kıymetli tablo biraz yana kaymış, düzeltmek için yerinden doğruluyorsun. En sevdiğin şehrin tablosu; yeşilin beyaza ışık zerrecikleriyle yaklaştığı bir sabah resmedilmiş. Çiçeklerin ördüğü uçsuz tarlalar, yumuşak esintiye incecik gövdelerini bırakan çiçekler... Gözlerin, sarı sırtlı bal arısı gibi çiçekten çiçeğe gezerken daha evvel hiç fark etmediği bir ayrıntıya takılıp kalıyor. Toprak yola düşmüş bir şeker... Moru canlı, mavisi silik; tadını ressam bile bilemez. Elini uzatsan çocukluğuna çekip alacak seni şimdi boyalar, en baştan renklerin içine akıp karışacaksın. O çiçek tarlasında koşacaksın. Yorulmadan... Damağında yavaş yavaş eriyen ama eksilmeyen şekerin... Gözün takvime ilişiyor, "Bayram ne zaman?" derken. Bugün bayram, diyor takvim, oysa herhangi bir gündü senin için az evvel.

"Bugün bayram!"

Ne hızlı geçip gitmiş çocukluk, bir şekerin süt dişli ağızda yitmesi gibi. Şimdi ne yapmalı peki, küçülüp ufalanan heyecanın aksine beden büyümüşken? Kabul et her gönül bir bayram ister; son nefesine dek güzel hatırlayacağı, izbelerinde çocukluk şarkıları çınlayan, yeryüzünün buruk tavırlarını şekerlerle, şerbetlerle yoğunup yeniden kıvama erştiren, yaralı yanlara neşenin elifbasını en baştan ezber ettirecek bir bayram. Bayram aynı bayram, sükûnu aynı sükûn, bereketi yanı bereket; değişense bağları zayıflamış, benzi solmuş, ufku tipiye teslim olmuş insanoğludur.

Birinci sır: Bayramda ziyaret, ruha ziyafettir. Böyle bir bayramı müjdelesin tavrın, sesin mazideki eski bayramları dahi kışkandırın. Pencere kenarındaki yapayalnız kalmış, sırtı bükülmüş, neşesi ölmüş birine verilen selamda gizlidir nezaket. Kucaklaşmak, açılan bütün yaraları tımar edecek acısız, şifalı bir merhemdir.

İkinci sır: Bayram, kırgın olduğun birine gönderdiğin selamdır. Yabani otlarını koparmak gerek kalbin ki ferahlasın için, yarıp fışkırsın bağrından bin türlü nimet. Savaşların hududuna dirlik neferleri ulaşsın. Selamın alınmasa ne gam, sözün de gözün de Hak huzurunda. İyice yeşer, güçlen, meyveye dur, öz su ulaşmış köküne. Herkes kendi kandiliyle aydınlanır ve dili yansa da kandil vazifesini en baştan anlamış, anlatmıştır. Sen de anla; bazı insanlar dünyaya iyilikle gelmiş, âlemin karanlığına iyilik nakşetmiştir. Herkes ardında iz bırakır, iyileri sadece iyiler anlar.

Üçüncü sır: Bayram, Allah'ın kullarına huzur armağanıdır. Ömrün baharını hatırlatır. Her kelimesine sevginin sığıdığı tatlı, neşeli, efkârlı sohbetler vaktidir. Çay demli, insan muhabbetli, ağız tatlı vesselam! Her renkten meyveli bayram şekerleri dolacak yan ceplere; baklavaların kıyır kıyır damağa yayılan lezzetine, fıstıkların çıtırtısına karışacak gülüşmeler. Bulutlar fildişi tüller gibi serpilirken meyveye duracak tomurcukların beyaz, pembe çiçeklerini savuran can kadar ılık rüzgâra sor eski bayramları. Kalkalım oturup kaldığımız fâni telaşların zifiri karanlığından. Saf bir açıklığa yürüsün iç nehirlerimiz, yükümüzü sevincin çatılarına kırmızı kiremitler gibi dizelim.

Dördüncü sır: Bayramı çocuk yanın karşılamalı. Yetişkin yanın tadını çıkarmalı. İhtiyar yanın anlatmalı. Heves, yarın telaşından sıyrılıp ölü tüylerini saçarak kanatlanmalı. Kalbin dikenleri yumuşamalı. Bildiklerini de bilmediklerini de yollarda seke seke giden çocukları izlerken bırak oracığa. Hayat kısacık. Yaşlılığında anacağın bugündür, bugünün değerini bu nedenle iyi bil.

Son sır: Bu bayramı bir çocuk için unutulmaz kıl. Onun eski bayramı, bu bayram. Aşına olana kanatlanacak, sen bir masalın içindeki benzersiz sahavet olacaksın. Bayram bitmeden nefaset insanın zarif damarlarına ulaşmalı. Som altın parlamalı vakit yorgunu gözlerde. En iyisi çocuk gibi bak göğe bu bayram, yaratılış sırrına bir adım daha er!

Her bayram maziye demir atar gönül gemisi, dem bu dem ki eksilen dostlar yâd edilir. Nefeslere, ömrün bir yerlerinde gizlenmiş o demleri hatırlatan cümleler eklenir. Sen yine de ümit et, hep inan, çok sev, çoğu kez affet, itina ile iyileştir, pek kırılma, hiç kırma, elinden geldiğince sabret ve unutma: Bu bayram en keyifli bayramın olsun, bir sonraki bayrama kim öle kim kala.

Çantalara dolan şeker ambalajlarından çerçeve yapmak için en doğru zamandır şimdi. Sevdiklerinle çekilmiş bir fotoğraf da seç içine. Haydi, yüreğe çöreklenmiş gamlar sökülsün, dağılıp gitsin bayramın hürmetine! Üç günlüğüne güzelim dünyaya mesafeler, perdeler, teller, sınırlar olmadan bakalım. Gel bayramlaşalım.

ERGENLİKTE ÇIKAN YAZAR ÖLÜR!

emin gürdamur

İyi bir öyküde hiçbir tuğla özensiz, gelişigüzel, baştan savma yerleştirilmez. Yazar ilk cümleden itibaren okuru büyülemeyi hedefler. Aristo, “İyi kurulmuş öykülerin ne gelişigüzel başı olabilir ne de gelişigüzel sonu...”¹ der. İyi bir öykü bizi dünyadan soyutlar. Kendine çeker. Bazen merakımızdan bazen şüphelerimizden bazen de karanlık yanımdan tutup kendine çeker. Ezberlerimizi sarsar. Aklımızı acıtır. Kışkırtır. Uyandırır. Utandırır. Diş geçirir. İz bırakır. Yaralar. Sağaltır. Dönüştürür. Hikâyeye dâhil eder. Şayet bunlardan hiçbirini yapmıyorsa o metin kusurludur. Kusurlar çalışılarak telafi edilebilir. Yazar için telafisi imkânsız tek şey vardır: Ergenliğin bitişi. Bu yazıda bunu konuşacağız.

Deha yazdıklarımızın mahiyetini belirler. Yazımızın mahiyetini ise büyük oranda çalışmamız şekillendirecektir. Peşinen söylemeliyiz ki yazı geliştirilebilen bir melekedir. Geliştirilebilen bütün melekeler gibi köreltilebilir de. Yazarlar her seferinde daha iyisini yazmak isteseler de sonuç her zaman arzuladıkları gibi olmaz. Sonuç, arzu ya değil emeğe tabidir. Kimi yazarların gittikçe irtifa kaybeden metinlerini okurken edebiyatın ilerlemecilikle ilgisinin bulunmadığını anlarız. Bu durum sadece yazarın şahsi yolculuğu için geçerli değildir. Zaten edebiyat tarihinin genel akışı, bilimde olduğu gibi mütemadiyen bir ilerleme, tekâmül, progressivism, yükseliş arz etmez. Şeyh Galip Türk şiirini ileri

bir seviyeye taşımıştır ama ondan sonraki şairler şiir sanatını onun bıraktığı yerden devam ettirememiştir. Ya da on dokuzuncu yüzyılda Rusya’da veya Fransa’da en yüksek örneklerini veren roman sanatı, sonraki yüzyıllarda ilerlemek şöyle dursun yer yer geriye bile gitmiştir. Çünkü sanat, sezgi sütunlarının omuzunda yükselir. Sezgi bireyseldir. Öte yandan sezgisel kabiliyetle elde edilen zihinsel keşiflerin ve duyumsamaların bile çalışılarak örgütlenmesi, dilin kabiliyetlerinden sonuna kadar yararlanılarak kurgulanması, yazıya geçirilirken ihtimamla servis edilmesi gerekmektedir.

Talihsiz bir öykücü, ilk eserindeki ahenge, berraklığa, üsluba bir daha ulaşamayabilir. Bazı öykülerde parlayan bazılarında körelen sanat yetisi, yazının bir kere kazanılmakla sonuza dek bize ait kalacak bir hüner olmadığının en bariz göstergesidir. Burada, kalemin yükselişi için gerekli şeyleri anlatmaktansa düşüşü için muhtemel sapmaları anmanın daha isabetli olacağı kanaatindeyim: Hayal kurma yetisini kaybeden kalem donuklaşır. (Hayal gücü her şeydir.) Öğrenme hevesini kaybeden kalem tükenir. (Yazarın talebelikle barışık yaşamaya alışması gerekir.) Yeni şeyler denemekten korkan kendini tekrar eder. (Kendini tekrar etmek nadiren dâhiyane bir fikirdir, genelde düşüşün alametidir.) Zamanın ruhunu her gün yeniden keşfetmeye çalışmayan bilinç çürür. (En bağışlanabi-

lir hata, zamanın ruhunu yakalamak uğruna yapılandır.) Kendinden emin yazar, yazdıklarını eleştiriye kapalı tutar ve kendi toprağını üzerine atar. (Yazar için şüphe en candan arkadaş-tır.) Soru sormayı unutan akıl, gittikçe kendi sınırlarına çekilir. (Cevaplar öznel tesellilerdir, herkesin yarasına merhem olmazlar.) Olup bitenlere karşı hayret duygusunu yitiren yazar, olgunluk çağına erişmiştir.

Olgunluk mu? Pek söylenmese de olgunluk, hayat karşısında alınan yenilgilerin bireyin davranışlarını, düşüncelerini ehlileştirmesidir. Olgun kimse, mağlup olduğu savaştan dönerken üstüne başına çekidüzen veren, dikkat çekmemek için şehre usturuplu girmeye çalışan o zavallı askerdir. Yani kendisiyle uzaktan yakından ilgisi olmayan bir uzlaşıya gönül indirmiştir. Doğrusu bu, savaştan sonraki ikinci yenilgidir. Böylece kişi, koro hâlinde tekrar edilmek suretiyle inandırıcılığı artan cevaplara teslim olacaktır. Yazdığını dokunulmaz bulacak, genel kabullerin konforuna yaslanacaktır. Olgunluk, tutarlılık uğruna hayatın renklerini feda etmektir ki bu düpedüz kalemin mumyalanmasıdır.

Zincirleri Ümmilikle Kırarak

Ergenlik vurgusunu biraz daha derinleştirmek için bir başka kelimeye başvurabiliriz: Ümmilik. Yusuf Kaplan’ın *Yeni Şafak*’ta yıllar önce kaleme aldığı, “Felsefe’den Hikmet’e Hakika-

tin İzini Sürmek” başlıklı yazısında geçen bir ifade, klasikleri okurken zaman zaman parlayan bir kandil olarak zihnimin bir köşesinde daima durur: “Hakikatin izi ümmileşerek sürülür.” Kaplan yazısında iki ayrı uygarlığın iki ayrı ismini; Nietzsche ile Sezai Karakoç’u, ümmiliği tercih eden kimseler olarak aynı parantez içinde zikretmiş, ikisinin de çağın “zihni köleleştiren putlarını” kırdığını, “düşen insanın nerede, nereye ve nasıl düştüğünü” gösterdiğini söylemişti. Aslında sözlükte, “oku-ma yazması olmayan” gibi menfi bir anlamı bulunan ümmiliğin, İslam tarihinde özel ve müstesna bir göndermesi vardır. Hz. Peygamber’e atfen kullanılan ümmilik, onun zihninin vahiyden önce başka inanç ve öğretilerle kirlenmemiş olduğunun altını çizer. Bu anlamıyla ümmilik, saflık ve bozulmamışlık demektir. İşte tam bu noktada bu saflığı konumuzla ilişkilendirmek istiyorum. Yazarın veya yazar adayının (belki de biraz trajik şekilde) okuryazar olmayanların saf belleğine, hayretine ve bozulmamışlığına ihtiyacı vardır.

Çünkü içinde doğduğumuz dilin, kültürün, çevrenin, bilginin ve alışkanlıklar zincirinin bizi bir yandan sosyalleştirirken diğer yandan birtakım ezberlere, yanlışlara ve körlüklere sürüklemesi olağandır. Bir pencereden bakmak, diğer pencerelerden bakmamak demektir. Ayrıca en geniş uzlaş alanı olarak popüler kültür, yazarın eğilimlerini, kaygılarını, duyumsamalarını ve daha kötüsü de ifade tarzını sıradanlaştırır. Bu, özgünlüğün başına gelebilecek en kötü şeydir. Bir kalem ümmi kalmak için elinden geleni yapmalıdır. Mu-

tasavvıfların hayret makamı dediği hâli biraz dünyevileştirerek söyleyecek olursak yazar; varlık âleminde kendine yer bulan her bir âna, her bir eyleme, her bir filizlenmeye onu ilk kez görüyormuşçasına hayretle bakabildiği ölçüde kolektif körlüğün dışına çıkabilecek ve insanı, eşyayı, hayatı hiç kimsenin görmediği yerden görebilecektir. Bir tohumun çatlamasına, bir bebeğin doğumuna, bir kalbin burukluğuna, bir aşkın parıltısına, bir günahın işlenmesine ümmice bakabildiğimiz ölçüde eserimiz hayatın kılcal damarlarına nüfuz edebilir. Burada İbn Tufeyl’in ölümsüz kahramanı Hay bin Yakan’ın tabiata bakışını hatırlayabiliriz. Ya da Erich Scheurmann’ın *Göğü Delen Adam*’ındaki Samoalı kabile şefi Tuiavii’nin şehre bakışını. Biri doğaya diğeri şehre, zamanı durdurarak bakan bu iki insan, kalabalıkların uzlaştıkları yalanlardan, yanlışlardan ve körlüklerden, saf bellekleri sayesinde sıyrılmışlardı.

Edebiyatın Ölçütü Edebiyat

Yazar sadece iki uzlaşmayı kaçınılmaz olarak göze almak durumundadır. Birincisi kendinden önceki metinlerle kuracağı uzlaş; ikincisi, okurla aralarında karşılıklı bir oyun oynadıklarına dair uzlaş.

Birincisi edebiyatın evrensel ses aralığıdır. O frekans, edebiyata özgüdür. Sokakla, güncelle, hayatla uzlaşma şartı yoktur. Northrop Frye edebiyatın yegâne ölçüsünün yine edebiyat olduğunu söylerken şu örneği verir: “Edebiyat, biçimlerini yalnızca kendinden alabilir; bunlar edebiyatın dışında bir yerde var olamazlar, tıpkı sonata ve füg gibi müzik biçimlerinin müziğin dışında bir yerde var olamayacağı gibi.”² Picasso’nun meşhur nüktelerini hatırlayalım. Picasso’ya bir eseriyle ilgili, “Bu balığa benzemiyor.” derler. Verdiği cevap, sanatın kendi iddiası dışında hiçbir ilkeyle, kriterle,

milkyasla yargılanamayacağına dairdir: “Zaten o balık değil, resim.” Bir öykücü, yazdıklarının gerçek hayat ölçülerıyla yargılanmasını reddederken benzer bir cevap verecektir: Zaten bu hayat değil, öykü!

Yazarken retoriğimizi metnin ruhu belirler. Gerçek hayatla edebî eserdeki hayat arasında olayların doğuşu, akışı, sonuçlanması bakımından aynılaşmadan söz edilemez. Bu uyumsuzluğu en kolay gözlemlenebileceğimiz noktalar kişilerin konuşmalarıdır. Söz gelimi şu an bu yazıyı okumaya ara verip kitaplığınızdan herhangi bir öykü kitabı alın ve ilk cümlesine göz atın. Gerçek hayatta muhataplarımıza bir olay anlatırken asla öyle bir giriş yapmayız. Hayatın kitaba yansması esnasında ortaya çıkan kırılma, sadece hayata yepyeni bir biçim kazandırmaz, insanların konuşmalarını da farklılaştırır. Sokağın ve gündelik hayatın dili, edebiyatta ancak retorik olarak yer bulabilir. Bir olayı masadaki arkadaşımıza anlatmamız ile kurmacaya dönüştürmemiz arasında dil, üslup, duyarlık, söz dizimi ve olayların akışı bakımından büyük farklar vardır.

Edebiyat hayattan fazlasıdır. Dil ve hayal gücü onu çarpar, çoğaltır, her okurda başka bir yerinden çiçeklenen, filizlenen, anlam kazanan ağaca dönüştürür. Hayat, hayal gücüyle boy ölçüşemez. Edebiyat, dile getirilmesi imkânsız olanı ifade etme iddiasını bu sayede sürdürür. Bunu yaparken hayal gücünün sınırsızlığını kullanır. Edebiyat edebiyata öykünür. Ona bakar, onunla konuşur, onunla gezintiye çıkar. “Edebiyatta karşılaştığınız bütün izlekler, karakterler ve hikâyeler birbirine kenetli tek bir aileye aittir.” der Frye ve ekler: “Tragedya, komedy, hiciv ya da romans gibi kelimeleri (belli tipik hikâye anlatma tarzlarını) düşündüğünüzde bunun

ne kadar doğru olduğunu anlarsınız. Edebî deneyimlerinizi birbiriyle bağdaştırmaya devam edersiniz.”³

Okurluk: Gönüllü Aldanış

Tam da burada sormamız gerekiyor: Klasik eserlerde karakterlerin gerçek hayatta göremeyeceğimiz bazen kısa ama vurucu bazen uzun ama teatral konuşmaları, neden onların okur üzerindeki etkisini azaltmaz? Bu yapaylık okur olarak bizi neden geriye itmez? İvan Karamazov’un sayfalarca süren nutku, gerçek olmadığını bildiğimiz hâlde neden romanı gözümüzden düşürmez? Bu sorunun cevabı, bizi yazarın ikinci kaçınılmaz uzlaşma alanına götürecektir. Bunu biraz açalım.

Bir edebî metinde hiçbir şey asla gerçek dünyadaki gibi olmaz, dedik. Okur da bunu beklemez zaten. Beklemediği için de bir sanat eserini gerçek hayattaki kanaatleriyle yargılamaz. Kanaatlerini erteler, askıya alır. Çünkü onunla yazar arasında gizli bir sözleşme vardır. Okur kurmacadaki aldatmaya en baştan razı olarak bu yolculuğa çıkmıştır. Okur-yazar zihnin bu kabiliyeti, geçen yüzyıl reklamcılarının da keşfettiği bir şeydi. Reklamlardaki abartılı vaatler, hedef kitle tarafından hiçbir zaman bire bir algılanmaz ve beklentiye dönüşmez. Reklam dili, karşılıklı bir yalan ve uzlaşma çerçevesinde şekillenir. Reklamlarda bisküviye, “anne eli değmiş gibi”; spor ayakkabıya, “daha az yer çekimi”; kolaya, “hayatın tadı”; saate “yeni başlangıçlar” denildiğinde bu vaatlerin mutlak bir gerçeklik taşımadığını biliriz. Beynimizin gerçeği askıya alan uzlaşmacı yanını kullanan şirketlerin sloganlarıyla baş başa olduğumuzu biliriz. Hepsi bu.

Okurla yazar arasındaki anlaşma da tıpkı buradakine benzer şekilde

sadece o alana hasredilmiş bilinçli bir aldanıştır. Bu sebeple edebiyat iz bırakır ama travmaya sebep olmaz. Okurun sanat yapıtındaki bir şeye gerçek yaşamdaki bir edime tepki gösterdiği gibi ahlaksal bir tepki göstermediğini söyleyen Susan Sontag, kurmacada suç işleyen kişilerle gerçek hayattaki suçlulara duyulan tepkinin farklılığının sebebini açıklarken, “evimize davet edip etmemeye karar vermemiz gereken gerçek kişiler değildirler; imgesel bir manzaradaki figürlerdir onlar” der.⁴ Okur, ne kadar kendini kaptırsa da okuduğu metnin bir kurmaca olduğunu, olayların geçmişte bir yerlerde yaşansa bile şu an okuduğu hâliyle onların bir hayal ürünü olduğunu bilir. Bu karşılıklı aldanışı Peter Bichsel şöyle ifade eder: “Ben kendi kendimin kurbanıyım, kendimi yazarak kandırdım ve esir ettim. Tıpkı bir okurun okuyarak kendisini kandıracağı gibi. Edebiyat, okuru değil, okur kendisini esir eder. Yazarların ihtiyaç duydukları malzemeler, kendi kendini kandırma malzemeleridir.” Hatta Bichsel biraz daha ileri giderek yazarlara “Neden yazıyorsunuz?” değil, “Yazı yazmak için kendinizi nasıl kandırıyorsunuz?” sorusunun sorulması gerektiğini söyler.⁵

1 Aristoteles, *Poetika*, Çev. İsmail Tunalı, Remzi Kitabevi, İstanbul: 2007, s. 27.

2 Northrop Frye, *Hayal Gücünü Eğitmek*, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Ketebe, 2020, s. 29.

3 Frye, *a.g.e.*, s. 32.

4 Susan Sontag, *Sanatçı: Örnek Bir Çilekeş*, Haz. Yurdanur Salman, Müge Gürsoy Sökmen, İstanbul: Metis Yayınları, 2013, s. 29.

5 Peter Bichsel, *Edebiyat Dersleri: Okur/Anlatı*, Çev. Ahmet Sarı, Şahbender Çoraklı, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020, s. 78-79.

1 “Ömür dediğin...” diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?
Özlerken umut etmektir.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...
Sevdiğim, sevdiklerim, sevmeye kudretinde bir kalp.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?
Yağmurun toprakla buluştuğu an.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?
Yine çok sevdiğim bir şeyi yapardım.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?
Tatar Çölü'nün Giovanni Drogo'su. Çünkü bir ömür boyu bekledi fakat beklerken ömrünü tükettiğini anlamadı.

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?
Gönül yorgunluğu ve sabır imtihanı.

7 Hayatınızda “bu benim kırılma noktam” diyebileceğiniz bir ânınız?
Ablamın vefatı.

8 Mevsimlerden hangisi?
Yaz hariç hepsi.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?
Ulubatlı Hasan'ın surlara bayrağı diktiği anı.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...
Uzayda yalnız mıyız?

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?
Susmak ve yürümek.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?
İnsanlardan bir şey beklemek.

13 Ruhunuzda iz bırakan biri?
Hz. Hatice.

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?
Sabırsızlığım.

15 Ruhunuz nereli?
Sezai Karakoç'un ifadesiyle “ötel”.

16 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?
“Ey imanın huzuruna kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. Böylece has kullarımın arasına sen de katıl. Gir cennetime!” (Fecr, 89/ 27-30)

17 Geçerken gördükleriniz...
Ne dem baki ne gam baki.

18 Bir notunuz var mı?
Bize hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin, gerçek dostlarımız olduğunu bilelim. Ve gerçek dostların, nadir tabiat olaylarından olduğunu unutmayalım.

AYAKÜSTÜ SORULAR?

ÇİLEM BİTTİ

HÜSEYİN AKIN

Uluslararası Her Alanda Üstünler Yarışması'nın on birincisini gerçekleştirmek için her ekip kendilerine ait podyumda toplanmışlardı. Bu devasa platformda kimler yoktu ki? "Benden Âlâ Güzel Var Mı?" iddialı sloganıyla güzelliklerini sergileyenleri mi dersiniz, "Para Bende Güç Bende" mottosuyla burunları Kafdağı'nda, sahip oldukları maddi varlıklarıyla rakiplerini ezmeye çalışan kibir abidelerini mi, yoksa "En Uzağı Gören Gözler" müsabakasının etrafa fıldır fıldır bakan külyutmazlarını mı? "Haksızlık Karşısında En Uzun Süreli Susan" yarışmasının ekibi platformun bulunduğu alanda bir taraftan fotoğraf için poz verirken diğer taraftan küçük çaplı ısınma çalışmaları yapıyordu. Bu antrenmanlar o kadar ilginçti ki görenler ne yaptıkları hakkında hiçbir şey anlayamıyor, burunlarını ekibin bulunduğu ortama doğru bir soru işareti gibi uzatıp kalıyorlardı.

Yarışmanın yapıldığı platformları gezen kalabalıklar bir podyumdan diğerine geçiyor, aynı anda birden fazla heyecanı yaşamak istiyorlardı. "Benden Âlâ Güzel Var Mı?" sloganıyla jüri huzurunda güzelliklerini sergileyen yarışmacılardan Faslı Zineb, İngiliz Oliva, Türk Çilem Bitsin ve Arnavut Amanda finalin en iddialı isimleriydi. Bir önceki yarışmada onlarca rakiplerini elemişler ve güzelliklerini son raddesine kadar kullanmışlardı. Bu yüzden yarışmacıların gerilimi, duruşlarından ve sağa sola orantısız bakışlarından anlaşılıyordu. Mesela Türk yarışmacı Çilem Bitsin,

final için podyuma çıkmadan evvel aynanın karşısında iki saatten fazla zaman harcamış, yüzü ve bedeni üzerinde, rakiplerine fark yaratacak üstünlüğü sağlamak için kafa yormuştu. Kendisinde olan her şey rakiplerinde de vardı. Yüz güzelliği, endam, pürüzsüzlük... Kendinde ne varsa onlarda da var. Öyleyse farklı gülmeli, değişik yürümeli, yüzümdeki anlamı değiştirmeliyim, diye düşündü. Aynanın karşısında uzun uzun provasını yaptı.

Bir güzeli diğerinden üstün kılan şeyin somut bir karşılığı yoktu. Esmerlik, sarışınlık, kumrallık insanın beden mimarisini bütünleyen şeyler olabilir ancak. Bir rengin diğerine üstünlüğü mü olurmuş?

Güzellik yarışmasında Arnavutluk'u temsil eden Amanda ise bambaşka bir girdabın içerisine düşmüştü. Bir an önce şu yarışma bitsin, ne olacaksa olsun diye düşünüyordu. Daha güzel nasıl olunur, sorusunun pratikte var olanları abartıp değiştirmekten başka belli bir cevabı yoktu. Çareyi taze makyajını silmekte buldu. Makyajı siler silmez gerçek yüzüyle tanışıyor gibi oldu. Kendini ilk kez başkalarını araya katmadan güzel buldu.

Zineb ise Kazablanka'da yetişmiş bir Fas güzelidir. Final yarışmasına gelmeden evvel büyükannesi Widyan Hanım'a danışır: "En güzel nasıl olurum?"

Yaşlı kadın hiçbir yere sapmadan doğrudan konuşur:

"En güzel olunamayacağını bildiğin ölçüde güzel olana yaklaşmış olursun, yaklaştığın güzellik sana da bulaşır."

"Güzelin en güzeli olmak mümkün değil diyorsun, öyle mi nineciğim?"

"Yüzün kendine dönük değil. Başkaları yüzüne dair yalan da söylese hoşuna gidiyor."

Zineb, kendinden emin olmak için makyaj masasının üzerindeki aynayı işaret ederek ninesinden kendisine ayna tutmasını ister. "Olmaz!" der ninesi, bilge bilge konuşur: "Bu ayna seni göstermez, sadece kandırır. Sana ayna tutacak olan benim sözlerim ve öğütlerimdir güzel kızım!"

Büyükannesinin bu sözleriyle mutlu olur, gözleri ışıır, çevresi aydınlanır Zineb'in.

"Büyükanne farkında mısın bana 'Güzel kızım!' dedin?"

"Derim elbet ya, ne sandın? Benim birincim sensin!"

Anonsla beraber podyumun rengârenk ışıkları yandı. Yarışmacı güzellere teker teker sahneye yürümeye başladılar. İlginç bir şekilde bütün yarışmacılarda bir acemilik göze çarpıyordu. İngiliz yarışmacı Oliva yürürken güzelliği âdeta ayaklarına dolaşmış gibi oldu, neredeyse düşecekti. Yüzlerce göz, "Madem jüri beğenip birinciyi seçecek bizim burada olmamızın ne anlamı var?" demeden kendilerince en güzeli

seçmeye çalışıyordu. Podyumda, ışıklı pistte müzik eşliğinde yürüyen yarışmacı kızlar aynı daire etrafında defalarca dönüp durarak beğeni tartısına çıkıyorlardı. Yarışmacıların en öz güvenli olanı Faslı Zineb'di. Büyükannesinin “güzel kızım” hitabı ona doping etkisi yapmış gibiydi.

Her şeyin birbiriyle yarıştırıldığı bir dünyada bakalım kim kimi geride bırakıp yenecek odaklı heyecanların bir sınırı olmadığını bilenler, horoz dvşnden boğa güreşlerine kadar bu uçsuz bucaksız düzlükte gle-ri, kuvvetleri, doğuştan getirilen özellikleri hatta zafiyetleri bile yarıştırıyorlar. Güzellik yarışmasının devinimden yoksun atmosferinden sıkılanlar soluğu çoktan “Para Bende G Bende” yarışmasında almışlardı bile. Yine çeşitli ülkelerden yarışmacılar finalde birinci gelmek için para güçlerini yarıştırıyorlardı. Bu kez izleyicilerden hiçbiri yarışmacıların yüzüne veya endamına bakmıyordu. Bütün dikkatler ellerde, cüzdanlarda ve ceplerde idi. Kim daha fazla parayı havaya savurabiliyorsa o rakiplerine göre üstün ve güçlü sayılıyordu. Havada uçuşan banknotları kapmak için birbirinin sırtına tırmanan insanlar ne kadar gln olduklarının farkında bile değildiler. şimdi herkes, podyumda Amerikalı zengin iş adamının yanında getirdiği elik kasanın içerisindeki altınları sahneye döküp üzerinde rock müzik eşliğinde dans edip tepinişini izleyip kendinden geçiyordu. On binlerce dolarlık saat, milyon dolarlık araba, servet fiyatına ayakkabı gösterilerinin sonunda seyircilerdeki tatminsizlik dramatik bir hâl almıştı. Burnuna kulak dövmesi yaptırmış orta yaşın üzerindeki adam var gücü ile sahnedekilere doğru seslendi:

“Daha fazlasını isteriz! Bir daha isteriz! Hep isteriz! Bize neleri satın alabileceğinizi gösterin!” Genç bir adam kendinden geçmiş bir hâlde sahnedeki yarışmacıların gücünü sınamaya çalıştı:

“Mutluluğu, huzuru, barışı, esenliği, yaşama sevincini satın alabilir misiniz, var mı içinizde bunu başaracak?”

Mottosu “Para Bende G Bende” olan maddi g yarışmacıları yaptıkları gösterilerden yorgun düşmüş, her numarayı denedikleri için dönüp dolaşıp aynı şeyleri tekrarlar hâle gelmişlerdi. Kğit paraların sesi de öyle fazla duyulmuyordu. Yan platformdan “Haksızlık Karşısında En Uzun Süreli Susan” yarışmasının tezahürat sesleri buraya kadar laşmıştı. İzleyenlerin birçoğu para şovunu bırakıp oraya yöneldi. Gözünün önünde yaşlı bir adamı gasbedip demir çubuklarla acımasızca dven genci görüp kılını kıpırdatmayan, üstelik mısır gevreği yemeye devam eden adam, kendi bedenine, ruhuna zarar veren çeşit çeşit mşkirat ve mkeyyifata müptela olup kendisine tuzak kuran, acı çektiren, eza veren, şahsiyetini  paralık eden bu menhiyata dur demek yerine onun için çalışan, ona bütün imknlarıyla hizmet eden adamlar arasındaki farkı kapatmak için var gücüyle susmaya çalışıyordu.

Sahnede haksızlık karşısında en uzun susan kişi unvanını almak için kendini sunmaya çalışan bir başka kişi daha vardı, ama bu kişi seyircilerden alkış almak yerine onların fena hâlde sinirlerini bozuyordu. Yarışmaya, evini barkını ateşe verip yakan adamlar alevlerin yükseldiği evin karşı cephesine geçip kahve

içme duyarsızlığı ile katılıyordu o. Zavallı yarışmacılar bilmiyorlar ki kaybedecekleri şeyler bu yarışmadan kazanacaklarının katbekat fazlası olacak. Katılımcılar bu yarışmaya kendi aralarında “şahsiyet Survivoru” adını veriyorlar. Galip gelmek ğruna kişiliğini riske edip şahsiyetlerini ayaklar altına aldıkları için.

Dört bir yanda yarışmalar devam ederken insanların heyecanla güzel-lik yarışmasının yapıldığı bölüme doğru hızlı adımlarla yürüdükleri görüldü. İzleyenlerden bazıları kimin kazanacağı konusunda bahse bile girmişlerdi. Kalabalıktakiler Türk kızı ilem Bitsin'in neden daha avantajlı olduğunu saya saya bitiremiyorlardı. Belli ki zararını ondan yana atmışlardı. İçeri girdiklerinde İngiliz kızı Oliva'nın kafasındaki tacı görenler bir hayli şaşırmışlardı. Hlbuki Oliva kendi güzelliği ile en az ilgilenendi. En çok üzülen Faslı kız Zineb oldu. Oysa büyükannesinin kendisine “güzel kızım” diye hitap etmesiyle epey havaya girmişti. Büyükannesi ona hayat bilgisi dersi kabilinden hep şöyle söylerdi: “Evladım, güzel kızım! Tek başına herkes güzeldir, kalabalığa karışınca kimse ne güzel ne çirkindir. Güzel-lik ortaya saılacak bir şey değildir. Bir başkasının hükmüne göre güzel olduğuna kendini inandıran, kendisi konusunda emin değildir. Herkesin en sevdiği en güzeldir!” Zineb güzelliği yarışa sokanlara alet olduğu için ilk defa ciddi ciddi üzülüyordu. Bu üzüntüsü kaybettiği için değil büyükannesinin tuttuğu aynaya yüzünü çevirmediği içindi. Kendisine tutulan bu ayna sadece yüzünü değil yüzünün ve ruhunun derinliklerini de gösteriyordu.

Podyumların ışıkları birer birer kapandı. Yarışmacılar, kimisinin elinde kupa kiminin başında taç gecenin karanlığına karıştı. “En Sivilceli Yüz” yarışmasında birinciliği göğüsleyen iri kıyım adam yüzünün her tarafını, gözleri ve dudak içleri dâhil, ülkenin en ünlü sivilce firmasına iyi bir paraya kiraya vermiş gibiydi. Kalabalık, sivilce şampiyonu adamı havaya fırlatıp indirek tezahürat yapıyordu. Güzellik yarışmasının kaybedenlerinden olan Türk güzeli Çilem Bitsin’in gözü arabaya binerken bu kutlamaya takıldı. “Aslında bu piyasada hiçbir şey kendi değerinde gitmiyor.” diye söylendi kendi kendine. Öyle ya “En Güzeli Çirkin” yarışması ile “En Çirkin Güzeli” yarışması, “insanın kendinden uzaklaşıp kazanmak uğruna başka bir şeye dönüşmesinden başka nedir ki? Çilem Bitsin’in kafası iyiden iyiye karışmıştı. Eve gider gitmez güzellik denilen şeyin bütün ağırlıklarından kurtulmuştu. Makyajını sildi, cilalarını, rujunu temizledi. Uzun dalgalı saçlarını bozup arkaya saldı, tam orta yerinden tek lastikle bağladı. Kendini koltuğa bıraktı. Oracıkta sızıp kaldı. Şimdi bambaşka bir rüyadaydı. Dünya ile rüyanın uzun süredir arası açıktı. Bundan faydalandı ve kendini rüyada bir olayın tam ortasında buldu. Rüyasında hangi aynaya baksa kördü. Hiçbirinde kendisini göremediği gibi her karşısına geçtiği ayna ondan yardım istiyordu. Çilem Bitsin ayakta dermansız duran boy aynasına sordu: “Benden ne istiyorsunuz?” Ayna cevap verdi: “Sende kendimi göreyim.” Çilem Bitsin, ben de aynasını sizden isteyecektim, diye cevap verdi. “Ben görürsem sen de kendini bende görürsün.” dedi boy aynası. “Peki,” dedi Çilem Bitsin,

“ne yapmalıyım?” “Bana sırtını dön.” dedi boy aynası. Çilem Bitsin aynanın söylediği gibi yaptı. Sırtını ona döner dönmez, ayna, “Görüyorum işte, çilem bitti!” diyerek sevincini belli etti.

Çilem Bitsin sırtı aynadaki adama dönük şekilde: “Ya benim çilem?” diye sordu. “Benim çilem ne zaman bitecek?”

“Dikkatini yüzüme değil sözüme ve özüme yönelttiğin zaman.” dedi boy aynasından seslenen adam. Bir müddet sustuktan sonra konuşmaya devam etti: “Şimdi şu sözlerimi can kulağıyla dinlersen ömrün boyunca sana ayna tutacak ve çilen bitecektir. Fakat yüzünü benden yana sakın dönmeyesin. Sadece sesimi takip et yeterli.”

Çilem Bitsin ağustos sıcağında gövdesini serin bir çınara yaslamış gibi hissetti kendisini. “Tamam efendim,” dedi “siz konuşun, kulağım hep sizde olacak.”

Devam etti boy aynasına boylu boyunca sesiyle yerleşen adam:

“Kendimden geçerken aynaya rastladım. Bir daha da çıkamadım. İnsan kendi yüzünün esaretinde kalmasın diye Yüce Yaratıcımız onun yüzünü kendine dönük kılmamıştır. Bu yüzden bilirsiniz göz kendini göremez. Adına ömür denilen uzun bir yola çıkmıştım. Tam kendimden geçerken baktığım ayna beni kendine çekti. Sadece dikkatim değil muvazenem de dağıldı. Kendimi bu döngüde kaybettim. Aynanın içi resim galerisi gibiydi. En çok da kendini beğenmeyenlerin yere düşen bakışları dikkatimi çekmişti. Sonra

sen çıktın karşıma. Aynanın kilitli suret kapısını açmamı bekledin. Sen koridorda kalmak istiyordun ben sana odalarımı da açtım. Güzeli görmek için bu gözleri yeterli mi sanıyorsun? Bu gözler ancak not verir, beğeni çoğaltır, lakin baktığı şeyle hiçbir zaman göz göze gelemez. Asıl güzellik görünmeyenin güzelliğidir. O sonsuz ve bitimsiz bir güzelliiktir. Hazreti Peygamber’i bilmez misin ne söyler: “...Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzeli sever.” Güzele, görünmeyenden gidilir sevgili kızım. Özü güzel olmayanın ne sözü ne de yüzü güzeldir. Podyumlardaki güzellik yarışması gerçek, sahici ve sahih güzelliğin yarışması değil gölgelerin müsabakasıdır. Bilmem tuttuğum ayna görünmeyen güzellikleri sana gösterebildi mi? Belki birazdan uyanırsın, sana nereye gittiğini, rüyada kiminle konuştuğunu soran olur. Onlara Yol Oğlu Hâdi ile yolda karşılaştım dersin. Hangi yol diye sorarlarsa dünyadan rüyaya doğru giden yol dersin. Haydi, bana eyvallah!”

Çilem Bitsin gördüğü rüyanın dört yol ağzından uyanarak dünyaya geri döndü. Saç diplerine kadar terlemişti. Uyanır uyanmaz ağzından dökülenler kelime değil de bir çiçeğin patlayan tohumlarıydı sanki:

“Çilem bitti!”

CÜMLE KUŞLAR SULTANI; KARTAL

GÜVEN ADIGÜZEL

Kapkayalar başında yuva tutan,
Kadir Ullu Tanrı'ya yakın uçan,
Mancınığı ağır taştan vızıldayıp katı inen,
Arı gölün ördeğini şakıyıp alan,
Koca üveyik dipte yürürken çekip yüzen,
Karınığı aç olsa kalkıp uçan,
Cümle kuşlar sultanı çal-karakuş.

Dede Korkut

Göklerde kartal olmak! Kim bilir, budur belki de insanın sonsuzluğa uzanan yegâne muradı. Çünkü çok yalnız ve fena hâlde görkemli. Gelecek ağacına kurarız yuvamızı; kartallar gagalarında biz yalnızlara yiyecek getirecekler, diyen Nietzsche'nin hemen yamacındaki o kuyu. Göklerde kartal olmayı özlemenin, bütün devlet armalarını/sembollerini aşan uzunca bir hikâyesi var. Bu hikâye nihayetinde insanoğlu için özgürlüğü çağrıştıran/onu simgeleştiren bir anlama da açılıyor. Nietzsche'nin inadını besleyen kartalları tanıyoruz. Omuzlarında ruhunu onurlandıracak bir çift kanadı yok insan'ın ama yüzyıllardır, gökyüzündeki yerini arayıp durmaktan vazgeçmiyor. Çağlar boyunca adım adım ulaştığı teknolojik ilerlemenin elde edemediği o zirve. Evet uçmak, yani gökyüzünde usul usul gönlünce süzülme.

İnsanın, hayvanlar âleminde görüp de taklit edemediği hususiyetler arasında, uçabilme kabiliyetinin muhteşem biricikliği söz konusu. Aslında ilk çağlardan beri göğün tanrısallığı sayılması, göklerde olanca haşmetiyle kanat çırpıp büyük gövdeli kuşlara karşı duyulan saygı ve hürmet duygularının ana kaynağını oluşturmuştur. Bu ululama/kutsiyet atfetme merasimlerinin değişmez öznesi elbette kartallardır. Perde gibi açılan dev kanatlarıyla yalçın kayalıklardan havalandırarak yeryüzünde onu hayranlıkla izleyen gözlerin sevgisini kazanan, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki namıyla; "cümle kuşlar sultanı çal-kara kuş". Gökyüzünün hâkimi, bir kanadında özgürlük, diğerinde safi asalet; uçan bozkurt,

gök aslanı, bakışları keskin, pençeleri ölümcül, evi ulaşılmaz dağlar, hep yalnız uçar, o türküdeki gibi: "Yüce dağ başında bir ulu kartal / Açmış kanadını dünyayı örter."

Yırtıcı kanatlıların en güçlüsü kabul edilen kartal, kıvrımlı sert gagası, dev pençeleriyle heybetin/cesaretin; sürüyle uçmaması, yârene ihtiyaç duymamasıyla asaletin/yalnızlığın; yükseklerde kanat çırpması, yuvasını kayalıklara kurmasıyla özgürlüğün/ulaşılmazlığın sembolü sayılmıştır tarih boyunca. Tabiat-taki varlığı ile mitolojik anlatıların toplamında ortaya çıkan özellikleri, devletlere, spor kulüplerine, bayraklara, armalara ve önemli markalara simge olarak seçilmesini hikâye eden o manadır. Kartal yükseklerden uçarak, zirvelerde dolaşarak, çift retinalı gözleriyle hem odağı hem çevreyi görerek, düşmanlarına karşı korkusuz, eşine karşı sadakatli, doğaya karşı saygılı, avına karşı yalın, temiz, acımasız ve yavrularına karşı merhametli olmanın adıyla yaşayacaktır. Gökler buna şahit.

Göklerde Kartal Gibiydim

Azteklerin *göksel güneşin kuşu* dedikleri kartal, birçok kültürde aynı zamanda seçkin savaşçıları da simgeliyor. Kahramanlık hikâyelerinde, itibar, yiğitlik, payidarlık daima kartalla özdeş. Şamanların çağır-dığı yüce ruhlar arasında yer alan kartalın Tanrı Kuşu olarak anılması, Yakut söylencelerindeki Dünya Ağacı ve bu ağacın tepesindeki göklerin korunmasıyla vazifeli kartal figürüyle ilişkilendirilebilir. Birçok kültür tarafından kullanılan beş bin

yıllık meşhur çift başlı kartal ikonu ise ezel-ebed, Doğu-Batı, yeryüzü-gökyüzü, devlet-kilise, gece-gündüz gibi farklı anlamlara sahiptir. Selçuklu Kartalı'na eklenen kulak ayrıntısının, kartal-puhu/gündüzün hâkimi-gecenin hâkimi şeklinde bir tam'lamaya karşılık geldiği söylenir.

Kartal, gökten gelen aydınlık misali karanlığın ve kötülüğün karşısındaki yenilmez gücün temsilidir. Varlığı güneşe yakındır, gölgesiyle bile ürpertir. Kartal bunu bilir. Eski Türkler çal-karakuş ya da bükküt derler ona. Dünya Ağacı'na konmuştur. Pençeleri yılanların üstünde, eğri kıvrık gagası intikama nazır, görkemli kanatlarının varlığıyla *kutlu ulak* olmaya hazırdır. Böyle tebarüz eder halk efsanelerinde. Kartala ok atılmaz. Yeryüzüyle gökyüzü arasındaki soylu bir elçi gibidir o. Rüyada hayrolur. Gökyüzünden yıldırımlar indirdiğine inanılır, güneşe gözünü kırpmadan bakabilen tek canlı odur. Vahşi ve asil, tek eşli ve usta avcı. Gökler buna şahit.

Nietzsche'nin *kartal cesareti* içeren o sorusuyla bitirelim: "Cesaretiniz var mı ey kardeşlerim? Yürekli misiniz? Tanıklar önündeki cesaret değil, hiçbir tanrının tanıklık etmediği bir münzevi cesareti, bir kartal cesareti gerekli. Soğuk gönüllere, katırlara, körlere, sarhoşlara yürekli demem ben. Korkuyu bilen ama korkuyu yenendir, uçuşunu gören ama ona gururla bakandır yürekli kişi. Uçuşunu gören ama uçuşuma kartal gözleriyle bakandır, uçuşuma kartal pençeleriyle kavrayandır cesareti olan."

FABİATIN DİLİ; İNCİR ORTAKLIĞI

TUBA DERE

Çocukluk hatırasıdır; incirin yağmura, rüzgâra karışan, kendine mahsus ballı, sütlü kokusunu nerede duysam tanırım. ”

Bu yaz mahallemizin ağaçları meyveyle dolup taşıtı. Kayısılar, erikler çiçeklerini mısır gibi patlatarak; vişneler, kirazlar gelin gibi süslenerek ilkbaharda bolluk ve bereketin müjdesini vermişlerdi zaten. Sözlerini tuttular, vaatlerini cömertçe yerine getirdiler, önce gözümüzü gönlümüzü sonra karnımızı doyurdular. Üstelik hepsi baharda meyveye dursa da bereketli sofralarını kurmak için sıralarını beklediler ve bizi hiç aç bırakmadılar. Önce erikler, kirazlar, ardından vişneler ve dutlar oldu. Onları kayısı ve karadutlar takip etti. İncili küpe gibi asmalardan salınan üzümler tatlanmak için ağustos, al yanaklı Anadolu kızları gibi elmalar, sulu sulu armutlar, ballı incirler eylül, iri ekmek ayvaları, yakut taneli narlar ekimi bekledi.

Hepsi pek iştah kabartıcıydı. Dutlar, vişneler, kayısılar olup da yerlere dökülmeye başlayınca ben de “göz hakkı”nın peşine düştüm. Görebildiğim apartman sakinlerinden, bahçe sahiplerinden izin isteyip

meyvelerinden yedim. “Şuradaki kayısı hem iri hem tatlı”, “bu sokakta bir erik var, kütür kütür” gibi lezzet durakları olan bir yürüyüş rotası belirledim hemen kendime. Bilenler bilir, her ne kadar çarşı pazar meyve dolu olsa da dalından yeni kopmuş meyvenin tadı başkadır.

Çocukluğumda incirin kıymetini bilmezdim. Bağda, bahçede elimizi uzatsak alabileceğimiz kadar bodur ve genç olanlardan, kalın gövdeli ve heybetli olanlarına kadar bir sürü ağacımız vardı oysa. Beyazı ayrı karası ayrı lezzetliydi. O güzelim incirlerin yüzüne bakmaz, dedem “Toplayın, yiyin!” dedikçe burun kıvrırdık. Ama çocukluk hatırasıdır; incirin yağmura, rüzgâra karışan, kendine mahsus ballı, sütlü kokusunu nerede duysam tanırım. İncir inadinı da iyi bilirim. Bir kere tohumu düşmeye görsün; dağa, taşla direnir, kayalardan fıskırır incir. Kolay tutunur, zor vazgeçer.

İncirler Anadolu’da yaz sonu hatta sonbahar ekinoksuna yakın olma-

ya başlar. Evvela güneşi görenler olgunlaşır. Bazıları kendini pat diye yere bırakır, böceklerle açar sofrasını sonra ezilip toprağa karışır. Bazıları sınımsıkı tutunmuştur dalına. Olgunlaşıp çatlasa da kolay kolay yere düşmez. Çok yükseklerde olanlar zaten kuşların kismetidir.

Hiç yemediğim kadar incir yedim bu yıl. Elini, kolunu bahçelerden sokağa uzatmış incir ağaçları her gün öğle saati yürüyüşlerimin uğrağı oldu, meyvelerinden birer ikişer ikrâm edip damağımı şenlendirdiler. Bu yürüyüşleri güzelleştiren yalnız incir ağaçları değildi tabii. Meğer bu incirin seveni ne çokmuş; eli açık, gönlü zengin kadınlar, çalışkan apartman görevlileri, yardımsever inşaat işçileri ve sevecen gençlerle ezcümle mahalle ahalisiyle aramızda bir incir ortaklığı kuruldu.

İncirlerinden yemek istediğim bir teyze, “Aşağı geleyim de bana da topla yavrum.” deyip elinde bir poşetle bahçeye indi mesela. Gelip gidip dalları yoklayarak olgunlaş-

miş incir aradığım bir başka gün, bahçe duvarına oturmuş dinlenen bir mahalleli bana yardımcı oldu. Ben parmak uçlarımda yükselip bir tanecik meyve koparabilir miyim diye bakınırken al yanaklı, tombul kadıncağz bahçeye dalıverdi. “Aman bahçe sahiplerini kızdırmayalım.” dememe kalmadan çekiştirdi ağacın kollarından. Benim şaşkın bakışlarım arasında bir yandan çocukluğumuzda yaptığımız gibi kazağının eteğine meyveleri dolduruyor bir yandan da “Bu inciri diken diriye Allah sağlıklı, uzun ömür versin; ölüye nurlar içinde yatsın.” diye dua ediyordu. Yan apartmanın penceresinden yaşlı bir teyze sarktı o sıra: “Kızım baksana!”

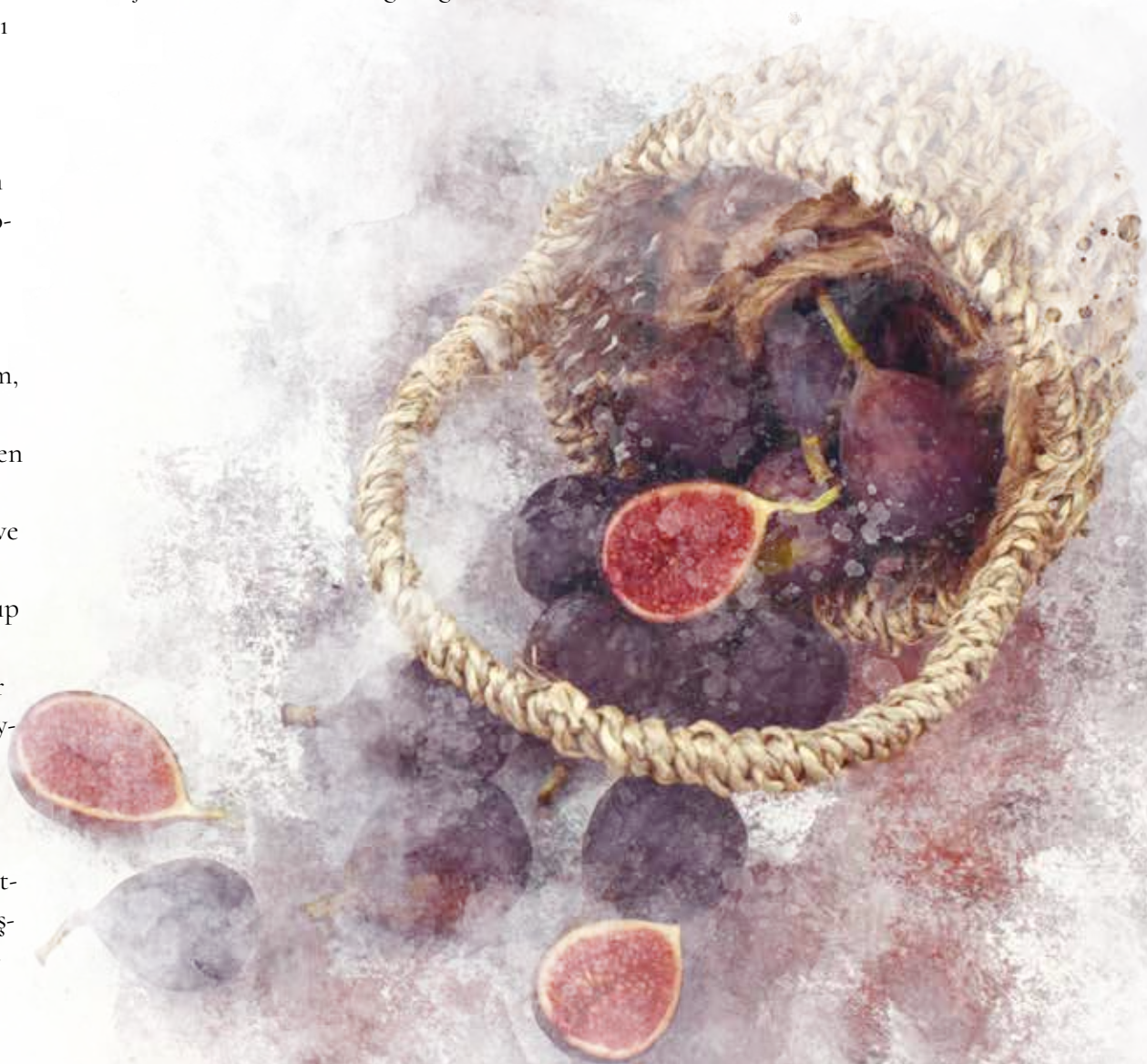
“Aha, yakalandık, şimdi paparayı yiyeceğiz!” diye içimden geçirirken teyze, “Bu telefonda hiç anlamıyorum, bana Ayşe Hanım’ı arasana.” deyip telefonunu elime tutuşturdu. Ben telefon rehberinden Ayşe Hanım’ın numarasını arayadurayım, “Yiyin, yiyin,” dedi teyze, “apartmandakilerin izni var. O ağacı diken vefat etti, ona dua edin yeter.” O sıra kafamda şimşekler çaktı. Meyve çekirdeklerini biriktirerek onları yol kenarlarındaki boş arazilere atıp toprakla buluşturan çevreci bir arkadaşım aklıma geldi. Dünyada bir dikili ağacı olmak işte tam anlamıyla buydu ve benim henüz yoktu.

Başka bir gün ayaklarının üstünde yaylanarak yürüyen bir genç kız tatlı tatlı gülümseyerek yanıma yaklaştı, bir şey söyleyecek gibi baktı yü-

züme ama konuşmadı. “İncir almaya çalışıyorum.” dedim, ağacın altında bekleyişimi açıklamak için. “Siz şunu tutun!” deyip keten çantasını koluma geçirdi ve uzun bacaklarıyla âdeta bir şempanze kadar çevik bir şekilde, kaşla göz arasında bahçenin duvarına sıçrayıverdi. Aynı çeviklikle yere zıpladığında -gökten düşen üç elma gibi- avcunda üç incir tutuyordu, “Biri sana, biri bana, biri de pencereden bizi izleyen amcaya.” diyecek sandım ama o ikisini benim elime tutuşturdu, diğerini lüp diye ağzına attı. Işıldayan gözlerini kırpıştırarak çantasını kolumdan aldı. Ben teşekkür bile edemedim geldiği

gibi seke seke kuş olup uçtu. Ardından bakakaldım.

İncir merakım mahalle ahalisi tarafından artık biliniyor. Evvelki hafta daha ağacın yanına yaklaşmadan benim geldiğimi gören bir apartman görevlisi ağaçtan birkaç incir toplayıp ikram etti. İncirler sayesinde, henüz icabet edemesem de, hoş sohbet teyze ve ablalardan “Çaya, kahveye de bekleriz.” davetleri aldım bu yıl. Elbette fırsatı değerlendireceğim. Laf aramızda, ben bu ortaklığı pek sevdim, incir bahane.

TANRIM! SEN, DEĞİŞİK EYLEMLERİN TEMEL DÜĞÜMÜSÜN

s ü m e y y e ö z g e n

*Kale, seni insanların yüreğinde kuracağım.
(...) ben Tanrı'ya hizmet ederim, sonsuzluğu severim ben.
(...) Tanrı kımıldadı mı tüylerim ürperir.*

Antoine de Saint-Exupéry

Sonra şenlik biter, ışıklar söner ve konuklar dağılır. Gün ağarcınca ortaya çıkar, geride yıkıntılar ve sönmüş ateş kalmıştır. Harman yeri dolar ve yorgun bir telaşla boşalır. Bahçeler gönenir bahçıvanın uğultulu parmaklarında sonra ılık bir sıcaklık yayılır, güller soyunur renginden. Ay ışığında kabarır deniz, dalgalar dürülür sonra geri çekilir. Boşluğu saran kıvrımlarıyla bir deniz kabuğu, köpüklerin içinde kıyıya vurur. Gece çöker tenhalaşır çöl, soğur, yıldızlar daha dolgun parlar. Uzansam tutacağım sanırsın, uzanırsın, kayar gider boşluğa. Büyür, serpilir sonra içinden çürür bir ağaç, mevsimlerin ve yılların hatıralarıyla dolu bir sandık gibi yıkılır, dağılır hatıralar. Bir tapınağın yontulmuş ilk taşını yaralı eller koyar ve başka eller yükseltir onu, bittiğinde her taş ışıldar. Sonra bu ulu tapınağı yavaş yavaş çökertir o küçük sarmaşıklar. Bir kuş gelir yuva örер taşların arasına, yıkılmış tapınak şenlenir, eller iyileşir yaralarının ve boşalır yuva, geride kırılmış kabuklar kalır. Ne derler bilirsiniz işte: Bir varmış, bir yokmuş.

Bir bahçeyi gönendiren ve tarumar eden, bir kabuğun içini dolduran ve boşaltan, bir gülü kızartan ve solduran, bir tapınağı yükselten ve taşlarının içinde yol yol işleyerek tapınağı ufalayan o bitimsiz rüzgâr;

zaman. Tanrısız düğüm çözülünce, parçaladığı oyuncakların arasında oturan bir çocuk gibi oturur içini boşalttığı şeylerin üzerine zaman ve bütün izler kaybolur. Oysa ben, zamanın ufalayamayacağı ölümsüz taşlarla yürekte örülen bir kale'den ve onun mistik mimarından bahsedeceğim size; uçuşan sarı saçlarıyla yıllardır edebiyatımızın çölünde gezinen Küçük Prens'ten; Antoine de Saint-Exupéry'den.

Exupéry'yi tanımak gökyüzünü, dingin ovaları, fırtınalı dağ gecelelerini ve en çok da çöl yolculuklarını anlamak demektir bir bakıma. Çünkü hem hayatının kırılma noktası hem de bir imge olarak felsefesinin ve kitaplarının merkezindedir çöl. Exupéry pilottur ve uçağı günün birinde çölün tam kalbine, Libya çölü sınırlarına oturur. Bu, onun gözünde bir kazadan çok herkese sunulmayan nadir bir fırsattır. Çünkü, "...susuzluktan ölüyorum ve susuzluğumu dindirecek hiçbir şey bulamıyorum. Benim hakikatim nerede saklı."¹ diyen Exupéry için çöl, susadığı hakikate en çok yaklaştığı yerdir. Sanatının özünü yaşamıyla besleyen, kitapları bir tohumun filizlenmesi ve büyümesi gibi gizli bir devinim içeren Exupéry için bu kaza ve çölde yaşadıkları, o günden sonraki bütün eserlerine ilham olur. Kazayı ve çölde yaşadıklarını anlattığı *İnsan-*

ların Dünyası'nın zemininde, çölde kendisine hakikati ilham eden *Küçük Prens*'in filizleri yeşermeye başlar ilk. Tamamlayamadan öldüğü *Kale*'de ise bu filiz büyür, serpilir. Sanki Küçük Prens büyümüştür ve bilge babasının bıraktığı çöl imparatorluğunu devralması istenen çöl prensidir artık. Çöl prensi, birçok hakikati benimsetmek ister halkına ama bunlardan en önemlisi yüreklerinde kurmak istediğı, onları ölümsüzlüğe taşıyacak *kale*'dir.

O, bir kum fırtınasında silinip gidecek insan soyuna acır ve fırtınanın yok edemeyeceğı taşları dikmeye, zamanın silemeyeceğı bir iz bırakmaya sevk eder halkını. Peki zamanın durmaksızın şakıyan kırıbacından kim kurtarabilir sırtını? Mümkün müdür ölümsüzlük? "Şu temel ilkeyi... insandan daha çok süren tapınağı kurmanın önemli olduğunu öğrendim. İşte bundan böyle, kendilerini kendilerinden daha değerli olanla değiştiriyorlar sevinçle."² diye cevaplar çöl prensi bu soruları. İnsanın kendi benliğinde ardından gittiğı ne varsa ölümlüdür; kurtarılması gereken daha sürekli daha başka bir tarafı vardır onun ve asıl önemli olan onu ölümsüzleştirmektir. Bu ise kendini aşan bir hakikate inançla bağlanmakla sağlanabilir ancak. Bizi kendimizin dışına çekecek olan budur. İnanç-

dığın sürece arı olacaksın. Ve yaşam belirtisi olacaksın ıssız yerlerde bile. Görevinle dolu olduğunda zincirin halkası olacaksın yeryüzünde. Tanrı'nın aşkını bildiğinde, Tanrı'ya yükselişte arayacaksın sürekliliğini. Ve yaşamını, kendinden daha yüksek olanla değiştirdiğinde, hiçbir şeyini yitirmiş olmayacaksın. Çünkü, yüreğinde kale kurabilmiş olanlar için Tanrı'nın bağrında ölmek, tamamlanmaktır. Yüreklere, küçük şeylerin tutsaklığından arınmıştır onların. Çünkü onlar yüreklerini besleyen şeyin, buğdaydan aldıkları değil buğdaya verdikleri olduğunu anlamışlardır. Çünkü onlar, ancak hayata bir anlam verenin ölüme bir anlam kazandırabileceğini duymuşlardır.⁴ Çünkü onlar, içinde savunulacak bir şey varsa eğer, yüreğine onu koruyacak bir kale kurmak gerektiğini anlamışlardır.

Çöl prensinin dediği gibi: Her şey kendisinden daha geniş olana açılır; insan, kendinde kendinden daha büyük olanı taşıyandır. Ve "...sen, kendi istemine göre, beni benden daha yüksek olanda düğümlersin, Tanrım!"⁵

1 Antoine de Saint-Exupéry, *Consuelo de Saint-Exupéry, Mektuplar*, Çev. Gizem Olcay, Timaş Yay., İstanbul: 2022, s. 140.

2 Antoine de Saint-Exupéry, *Kale*, Çev: Tahsin Yücel, Kaknüs Yay., İstanbul: 2020, s. 25.

3 Exupéry, *a.g.e.*, s. 80.

4 Antoine de Saint-Exupéry, *İnsanların Dünyası*, Çev: Rabia Berna Tümkör, Şule Yay., İstanbul: 2021, s. 162.

5 Antoine de Saint-Exupéry, *Kale*, Çev: Tahsin Yücel, Kaknüs Yay., İstanbul: 2020, s. 172.

la ürettiği yapıtlardan doğacaktır insan; onu kendisine hizmet etmek zorunda bırakan yapıt bencil ve gündelik yanlarından arındıracaktır onu. Çünkü insan, varlığında taşıdığı şeyle değer kazanır ve anlamını yapıtından alır. İnsan soyunun zaman içindeki yürüyüşünü ve bıraktığı izi görmek istersen şayet, şiirlere, taştan heykellere ve hâlâ yükselmekte olan tapınaklara çevir gözlerini. Ölümsüzlük izini onlarda bulacaksın, çünkü onları yapan ellerin gündelik yanları ölümsüzlük ateşi içinde erimiştir.

İnançla bir yapıt üreterek kendinin dışına çıkmak; zamanın her şeyi silen gücüne ve gündelik olanın bizi ölümlülüğe mahkûm eden saldırısına karşı bir kale kurmaktır. İnsanın imparatorluğu kendi iç dünyasıdadır, bu yüzden yürekte örülür bu kale taş taş. Yaralı ellerle, yenilgilerle kurulur. Yüreğinde bu kaleyi kurabilirsen eğer korkmazsın yürümekten ve düşmekten. Su, parçalamadığı kayanın çevresini sarar; engellere karşı cesurca ilerlemeye çalıştıkça keşfedersin kendini. Bilirsen eğer, emek başarmaktan yeğdir

ve tapınağı kurmak hazzı, yükselmiş bir tapınağa sahip olmak hazzından daha tatlıdır. Bilirsen eğer, kısırdır kolay olan; emeğin büyüklüğü çabayla, alın teriyle ölçülür; bir eser, ona ayırdığınız vakit kadar kalıcıdır. İnsan kendinde, kendinden daha öte taşıdığı o değerli şeyi fark edip ona hizmet ettiğinde, oluşmak yolunda kendini adadığında, en iyi yaptığı şeyi aşkla yaparak dünyanın inşasına katıldığında yani ve yürüyüşüne ara vermediğinde kendini gururla seyretmek için, her amaç artık onun için bir duadır ve böyle erer Tanrı bilgisine: "Yuvasını yapan kuş gibisin ve yuva ılıktır, balını yapan arı gibisin ve bal tatlıdır, çömlek aşkıyla, yani aşkla, yani duayla çömleğini yoğuran adam gibisin. Satılmak için yazılmış şiire inanır mısın? Tecim malı olan şiir şiir değildir artık. Yarışma konusu olmuş çömlek artık çömlek ve Tanrı imgesi değildir."³

Gücünü verdiği şey Tanrı'ya götüren bir basamak olduğunda, yeniden doğacaksın kendinden. Tanrı'ya doğru yürüdüğünde, görünmez arısı olacaksın ve etrafındaki her şey bal için öz olacak sana. Ve soluk al-

Dergi: Philosophy Now*İngilizceden Çeviren: **Beyza Şen****DAVID HUME**
(1711-1776)

İnsan belirsizlikle nasıl yaşar? Modern şüpheciliğin David Hume'a sorduğu büyük soru işte budur. Epistemolojisini, aynı zamanda ahlak ve siyaset görüşünü buna dayandırmadan önce kesinlikle kendisi bunu deneyimlemiştir. Bu genç İskoç, hukuk fakültesini bırakır ve onu Fransa'da sürgüne götüren derin bir varoluşsal kriz yaşar. Kendisi, Collège Royal de La Flèche'de okur ve burada insan doğasını bütünüyle keşfetme düşüncesini sürdürür. İşte bu da onun etkileyici kitabı *İnsanın Doğası Üzerine Bir İnceleme*'yi (1739) yazmasını sağlar.

Hume, çalışmalarının yayımlanmasına yönelik genel ilgisizlikten rahatsızlık duyarak, sadece okunması keyifli kısa denemeler yazmaya karar verir. 1748'de *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma* ve 1751'de de *Ahlak İlkeleri Üzerine Bir Soruşturma* adlı eserlerini yazar. Ancak düşüncelerinin özü değişmemiştir. Hume, ne şüphe yoluyla tüm inancı etkisiz hâle getiren eski şüpheciliğin ne de şüpheyi daha iyi mücadele etmek için kullanan Descartes'ın yolundan gider. Belirsizliğin üstesinden gelmeden onu kabul etmek ister. Böylece, Francis Hutcheson (1694-1746) ve Adam Smith (1711-1776) ile birlikte İskoç Aydınlanması olarak adlandırılan ekolün yolunu açar. Bu ekol, akli inancın alternatifi hâline getiren Fransız Aydınlanması'ndan farklıdır. Hume'a göre geçmiş deneyimler, gelecekteki bir olay hakkında çıkarım yapmak için kullanılmaz. Öte yandan, benzer vakaların tekrarlanmasından sonra zihin, bir olay meydana geldiğinde alışılmış bir şekilde bunun olağan sonucunu bekleme eğilimindedir. Tüm bunlara rağmen belirsizlik devam etmektedir.

Hume'a göre doğru ve yanlışın ölçütü olan akıl, iyi ve kötünün ölçütü değildir. Yine Hume, içinde bir miktar belirsizlik barındırsa da yaşanmış deneyimlerden yararlanmayı önermektedir. Immanuel Kant bile *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*'yı okuduktan sonra Hume'un kendisini dogmatik uykusundan uyandırdığını kabul etmiştir.

B a ş k a
S e s l e r*Bu yazı, genel yayın yönetmenliğini Rick Lewis'in yaptığı *Philosophy Now* dergisinin <https://philosophynow.org> sitesinden çevrilmiştir.

**"Modern hayat
bizden hikâyemizi
aldı."**

ŞABAN SAĞLIK

@ sabansaglik

Gabriel Garcia Marquez, *Anlatmak İçin Yaşamak*'ta "Hayat, insanın yaşadığı değildir; aslanan hatırladığı ve anlatmak için nasıl hatırladığıdır." der. Marquez anlatmak istediği şeyi seçmek için çok uzaklara gitmez. Görmediği ülkeleri, koklamadığı mevsimleri, yaşamadığı evleri, konuşmadığı insanları değil kendini seçer. Kolombiyalı yazarın zaten çok karakteristik bir ülkesi ve ilginç bir ailesi vardır. Ölümün hiç ölmemişcesine insanların içinde yaşamaya devam ettiği bu ilginç hikâyeleri daha doğrusu

hikâyelerin hikâyesini anlatır belki de bu yüzden Marquez.

Bu ay "hikâye"nin ustası diyebileceğimiz bir yazarı, Şaban Sağlık'ı konuk ediyoruz. Sağlık, "İnsan bir hikâyeler koleksiyonu bir hikâyeler ambarıdır." der. Marquezinki kadar ilginç olsun ya da olmasın, yazılsın ya da yazılmasın her insan bir hikâye taşıyor içinde. Şaban Hocamızla "hikâyem var, öyleyse yaşıyorum"u, bu hikâyelerin nasıl sanata dönüştüğünü, hikâyenin kültürümüzdeki yerini ve daha pek çok şeyi konuştuk.

SÖVLEŞİ
SELMA MAŞLAK

Mantıku't-Tayr'dan Mesnevi'ye Kelile ve Dimne'den Binbir Gece Masalları'na kadar pek çok hikâneyi ya da kıssayı hâlâ ilgiyle okuyor, anlatıyor, tekrar tekrar dinliyoruz. Diyebiliriz ki hikâye bizim ruhumuza yerleşmiş, vazgeçilmezimiz olmuş. Hikâneyi bizim için bu kadar önemli ve etkileyici kılan şey nedir diye sorsam neler söylemek istersiniz?

Edebiyat literatüründe “anlatma” ve “gösterme” kavramlarıyla ifade edilen iki tür ifade tekniğinden söz edilir. Hatta bu iki tarz, “bilgi sahibi olma” (anlatma) ve “bilince dönüştürme” (gösterme) şeklinde de anlaşılabilir. Genel anlamda sanat (ki biz “sanat” anlamında da “hikâye” kavramını kullanırız; çünkü her sanat türü, insanın hikâyesini yansıtır) “gösterir”, sanatsal olmayan bir sunum da “anlatır”. Bu yüzden, anlatılan şey anlık etki yapıp kısa sürede unutulur; buna karşı hikâye “gösterdiği” için insanda derin bir etki bırakır ve unutulmaz. Hani derler ya: “Bizzat gözlerimle gördüm.” Öteki ise “...öyle bir şey olduğunu duymuştum” şeklinde tezahür eder. Sizin de söylediğiniz gibi hikâye hep çarpıcı bir şekilde “gösterdiği” için asırlarca güncelliğini korumuştur. Hikâye şeklinde olmayan dilsel bir ifade sadece “bilgi” verir; hikâye ise “bilinç” kazandırır. “Bilgi” abuk unutilan bir şeydir; oysa “bilince” dönüşen bir bilgi, yani hikâye kolay kolay unutulmaz.

Hikâye/Anlatı/Yorum kitabınızda “mesel” kelimesine değiniyorsunuz. Onu bütün sanat dallarını ifade eden bir üst (şifre) şeklinde tarif ediyorsunuz. Kültürümüzün yapı taşlarından biri olan “mesel”i biraz açabilir miyiz?

Bizim kültürümüzün asıl kelimesi esasında “hikâye” kelimesidir. İkincil bir kelime sorarsanız “kıssa” kelimesini anabiliriz. Bu yüzden medeniyetimiz için “hikâye medeniyeti” (kıssa medeniyeti) tabiri kullanılır. Burada “hikâye” kelimesini bir edebiyat türü olan “hikâye” ile sınırlandırmıyoruz. Çok geniş anlamda kullanıyoruz. Belki de -yukarıda da değindiğim gibi- “sanat=hikâye” bağlamında kullanıyoruz. Bu manada şiirde, hat sanatında, masalda, menkıbe de, musikide, hatta mimaride bile bizim insanımızın hikâyesi anlatılır. Bahsettiğiniz “mesel” kelimesine gelince, şunu belirtelim: “Mesela” diye başlayan her şey bir hikâyedir. “Mesela” kelimesi de “mesel”den gelir. Hatta “masal” da bu köke dayanır. Bu açıdan bakılınca her hikâyenin kökü “mesel”e dayanıyor. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, hikâye “gösterir” ve görene “bilinç” kazandırır. Bir başka ifadeyle bir şeyi doğrudan ve mecazsız aktarırsanız, o şeyin pek bir kıymeti kalmaz. Oysa mesel bağlamında bakarsak, söz konusu şeyi bir metafor, bir teşbih veya imgeye dönüştürmüş olursunuz. Metafor, teşbih veya imgeye dönüşen bir anlatı ise artık bir meseldir (yani hikâyedir). “Mesel” ve “kıssa” demişken burada şunu da hatırlatalım ki Yüce Allah da hikâye (kıssa) anlatıyor. Bütün kutsal kitaplarda, tabii ki son kutsal kitap Kur’an-ı Kerim’de de Yüce Allah kıssalara yer verir. Hatta Kur’an’ın on ikinci suresi olan Yusuf suresinde bizzat “ahsene’l-kasas” ifadesi geçer. Ne demektir ahsene’l-kasas? Kıssaların en güzeli, hikâyelerin en güzeli, demektir. Büyük romancı Tolstoy, bu tabiri (ahsene’l-kasas) merak eder ve *Sanat Nedir?* adlı kitabında izah eder. Tolstoy kısaca şunu söyler. Yusuf Kıssası’nda dünyanın

bütün ülkelerinde görülebilen insanlık durumları anlatılır. Nedir bu durumlar? Kıskançlık, kardeş kavgası, babanın evladını sevmesi, güzele herkesin âşık olması, dürüst insanların eninde sonunda mükâfatını alması... İşte der, Tolstoy, Yusuf Kıssası’nı “ahsene’l-kasas” yapan, bütün insanlık durumlarının bir hikâyede (kıssada) bir araya getirilmiş olmasıdır. Yani hikâyede (meselde) bu manada “bir taşla birden fazla kuş vuruluyor” âdeti. Kitabımızda bunu ifade etmeye çalıştık.

Bilinsin ya da bilinmesin, yazıl-sın ya da yazılmasın herkesin kendince bir hikâyesi vardır. Şaban Bey bu manada siz, “anlaşıyor olmak”la “hikâyesi biliniyor olmak” arasında bir bağlantı kuruyorsunuz. “Kimse beni anlamıyor.” diyen birisinin aslında “Kimse benim hikâye-

mi dinlemek istemiyor.” ya da “Kimse benim hikâyemi bilmiyor.” diye haykırdığını söylüyorsunuz. Bununla tam olarak ne kastediyorsunuz?

Bir önceki soruya değinirken, medeniyetimizde hikâyenin çok geniş anlamda kullanıldığını söylemiştik. Mesela “sen bana şu hikâyeyi bir anlat” diyen biri, herhangi bir mevzunun detaylı ve tam olarak anlatılmasını kastediyor. Burada hikâye, “herhangi bir mevzuyu detaylı olarak ve eksiksiz anlatma” anlamına gelir. Bir genç, “ailem beni anlamıyor” derken, “ailem benim sorunlarımı bilmiyor, benim ne istediğimi bilmiyor, kısaca benim duygu ve düşüncelerimden ailem haberdar değil” demek istiyor. Bütün bu soruların toplamının cevabıdır hikâye. Gazetecilik dilinde “5N 1K” diye bir kural var ya, işte o kural tam olarak bizim

“hikâye” kavramıyla neyi kastettiğimizi de yansıtır. Medyada zaten hikâye, “haber” anlamında kullanılır. “Hikâye tamam” demek “haber bitti” gibi bir anlama geliyor. Yani mesele bir iletişim meselesi; konuşanın meramını tam anlatması; en önemlisi de konuşanı bir dinleyenin olması... İşte hikâye o zaman tamam olur. Meramını anlatamayan, anlatsa bile dinleyici bulamayan insanlar bu manada “dilsizleşiyorlar”. Dilsizleşme ise “hikâyesini anlatamama” demektir. Dilsizleşmenin sebebi olarak genelde “fast” (hız) kavramıyla kodlanan modern hayat gösterilir. Gerçekten de modern hayat bizden hikâyemizi aldı. Nasıl oldu bu? Modern hayatta her insan âdeta bir yerlere yetişmeye çalışıyor; bir şeyler için acele ediyor. Hemen herkes yolda ve acelesi var. Bu insanın yakınları ve dostları ile konuşmaya, sohbet etmeye vakti kalmıyor. Tabii ola-

rak konuşan olmayınca dinleyen de olmuyor veya konuşan olsa da dinleyen bulamıyor. Bu durumda hikâye yarım kalıyor. Çünkü hikâye anlatılınca ve anlatanı dinleyen olunca hikâye olur. Modern zamanlar bu yüzden dilsizleşmenin çağıdır. Dilsizleşmenin diğer adı “yalnızlık”tır, bunalımdır.

Sait Faik Lüzumsuz Adam’da “Ben hikâyeciğim diye sizden ayrı şeyler düşünecek değilim. Sizin düşündüklerinizden başka şey düşünemem.” der. Bey, hikâyeciler ya da sanatçılar sıradan insanların düşündüklerinden ayrı şeyler düşünmüyorlarsa onların anlattıklarını “sanat” kılan şey nedir?

Kısaca “vurgulama” ya da “yorum” diyeyim. Sanatı tarif ederken, sanat “ne” anlattığınız değil “nasıl” anlattığınız sorusunun cevabıdır, şeklinde bir yaklaşım vardır ki ben de doğrudur. Bu manada şunu da belirtelim ki “nasıl” sorusunun cevabı için “yorum” da diyebiliriz. Bunu şöyle de izah edebiliriz: Sanat, kişinin “var olana” (malzemeye) kattığı şeydir. Çünkü “ne” sorusunun cevabı “malzeme”dir. Mesela bir yemek bazı malzemelerden oluşur. Aynı malzemeleri kullanmalarına rağmen, farklı aşçılar neden farklı lezzetler ortaya koyarlar?.. Yani yemeğin lezzetini malzemesi değil, aşçının mahareti (yani o malzemeyi “nasıl” lezzete dönüştürdüğü) belirler. Musikiden bir örnek verelim. Şarkı aynı olsa bile farklı sanatçılar o şarkıyı seslendirince aynı tadı alamayız. Yani şarkının güzelliği bestesinde değil, onu sanatçının “nasıl” yorumladığında ortaya çıkıyor. Bir başka örnek. Bir kişi “Allah” adını “Allah Allah Allah” şeklinde hamasi bir vurguyla kullanabilir. Bir başkası

Esasında iletişimsizlik denen şey, insanların birbirlerinin hikâyesini dinlememesi ya da merak etmemesi değil de nedir?

da aynı kelimeyi "Allah Allaaaah, Allah Allaaaah!" şeklinde şaşkınlık bağlamında kullanabilir. Hamasi vurguyla Allah kelimesini kullanan kişi, savaşa karşı bir çağrı, teşvik vurgusu yaparken; şaşkınlık vurgusuyla Allah kavramını kullanan kişi, tam tersi bir anlam ortaya koyabilir. Kısaca kelime aynı olsa da vurgu (yorum) farklı olunca, ister istemez hikâye de farklılaşıyor. Bu farklılaşmada hikâye anlatanın "seçimi" de devreye giriyor. "Seçmek" için de "seçenek" gerekir. Mesela Türkçede ölümü ifade eden pek çok kavram (kelime) vardır. Bir kişi "falanca geberip gitti" derse, ölen kişiye nasıl baktığını da işaret etmiş olmaz mı? Bir başkası da aynı ölü için "falanca vefat etti" de diyebilir. Kısaca hikâye anlatan hangi kelimeyi seçiyorsa, niyetini de seçtiği o kelimeye yüklüyor. Böylece herkes ölen birinden söz etse de ölen kişi konusundaki yorumları farklılaşıyor. Sait Faik'in ifade ettiği de bence bunlardır.

Pek çok anlatı türü birbirinden etkileniyor, birbirinden faydalıyor. Özellikle şiir bu konuda çok verici. Şiir gibi öyküler, şiir gibi denemeler yazılıyor, şiir gibi resimler yapılıyor, şiir okur gibi şarkı okunuyor, hatta şiir gibi şehirler inşa ediliyor. Ancak bu kadar cömert olan şiir, sanat dünyasından aynı karşılığı görebiliyor mu? Ya da başka bir ifadeyle aynı derecede diğer sanat dallarından yararlanabiliyor mu?

Ben bu durumu bir söyleşide (*Der-gâh* dergisindeki orta sayfa sohbeti) "kan grubu" metaforuyla ifade etmeye çalışmıştım. Demiştik ki şiir "0" (sıfır) kan grubuna benzer. Bilindiği gibi "sıfır" grubu kana

sahip olanlar her gruba kan verirler ama onlar başka gruplardan asla kan alamazlar. Sıfır grubu kan taşıyana ancak sıfır gruba sahip biri kan verebilir. Şiir bağlamında bu şu anlama gelir: Bir şiir diğer bütün edebiyat türlerine sirayet edebilir, hatta etmelidir. Hangi edebiyat türüne sirayet etmişse ona seviye (estetik ve güzellik) katar. Mesela bir romancı romanına şiirsel anlatım teknikleri dâhil ederse, o roman güzelleşir, estetik seviyesi artar. Ama bunun tersi olamaz. Yani roman şiire bir değer katar. Bu manada "şiirsel roman" ifadesi, romanın üstün değerde olduğunu gösterir. Buna karşılık "roman gibi şiir" ifadesi ise şiirin değerinin düşüklüğü anlamına gelir. Zannederim Ahmet Haşim, bu bağlamda şiir ile "kadın" kavramı arasında da ilişki kuruyor. Bir yere "kadın eli" değmesi, bir güzelliği ve estetiği ifade etmiyor mu? Ama aynı şeyi, yani "erkek eli" değmesi olarak alırsak orada da "kabalık, nezaketsizlik" gibi anlamlar ortaya çıkar. (Hilmi Yavuz kadını "şiir"e, erkeği de "düzyazı"ya benzetir.) Bütün bunlar şiirin "en üstün sanat" olduğunu göstermiyor mu? (Burada şiiri, "vahiye en yakın insanı varlık" olarak görenler olduğunu da belirtelim. Bu da şiirin kutsiyetinin sebebinin işaret ediyor.)

Şaban Bey, bir söyleşinizde "Biz, Batı dünyasının felsefeyle yaptığını edebiyatla yaptık." diyorsunuz. Oldukça ilgi çekici bu konuyu kısaca okurlarımız için de anlatabilir misiniz?

Soruyu Sezai Karakoç üzerinden kısaca cevaplandırmaya çalışayım. Her filozof varlığı ve var oluşu kendine "anahtar" yaptığı kelime ya da kavramla izah eder. Mesela

Hegel'in anahtar kelimesi "diyaletik"tir. Eflatun'un şifre kavramı "ide"dir. Bergson denince de akla "sezgi" kavramı gelir. Sezai Karakoç da bütün görüş ve düşüncelerini, kısaca her şeyi "diriliş" kavramıyla izah ediyor. Yine Batılılar önemli bir sorunun cevabını ararken filozoflara başvururlar. Bizler de şairlere başvururuz. Mesela Batılı, Marksizmi Karl Marx'tan öğrenir; Türkiye'dekiler ise genelde Nazım Hikmet'ten Marksizmi öğrenirler. Şunu söylemek istiyoruz: Bizim medeniyetimizdeki büyük şairler aynı zamanda bizim filozoflarımız sayılabilir. Tabii bunu her şair için söylemiyoruz.

İnsan, yalnız yaşayan bir varlık değildir. Ve doğal olarak içinde bulunduğu sosyolojiden, tabiat-tan, tarihten bağımsız düşünemez. Edebî metinlere, özellikle romanlara bu gözle baktığımızda edebiyat, edebiyatı aşan bir şeye dönüşür. Ve okumak dediğimiz şey, genişledikçe genişler. Bu bağlamda okumanın değerinden, öneminden bahsedebilir miyiz biraz?

Zannederim Roland Barthes, "okumak bir aramadır" manasında bir söz söyler. Aramak, her ne kadar "kayıp" kavramını akla getirirse de başlı başına bir iş, bir uğraştır. Akşit Göktürk'ün *Okuma Uğraşı* adlı kitabını hatırlatayım burada. Burada, aranan(lar)ı içinde barındıran karmaşık ve oldukça zengin bir "yapı" karşımıza gelir. "Metin", işte o yapının adıdır. Söz konusu olan "edebî metin" olunca durum daha da karmaşıklaşır. Umberto Eco bu yüzden olacak, edebî metinleri "orman"a benzetir. Ormana girenler şayet yol yordam bilmezlerse, rahatlıkla yollarını kaybedebilirler.

İşte okuma kavramı profesyonel bir iş olarak burada karşımıza çıkıyor. Bu kavramı tek başına ele almıyoruz. “Okuma eğitimi” şeklinde kavramsallaştırırsak daha isabetli olur. İşin içine eğitim girince, ister istemez zaman (süreç) kavramı da devreye girecektir. Böylece okuma zamana yayılacaktır. Karşımıza da şu okuma basamakları çıkacaktır: “Anlama”; “yorumlama”; “eleştirme”; “fikir üretme”. Bu sıralamada her bir kavram bir öncekini zorunlu kılacaktır. En sondan geriye doğru giderek edebî metin bağlamında şu hiyerarşiyi ortaya koyalım: Fikir üretmek için eleştiri yeteneğine sahip olmak gerekir; eleştirmek için yorumlama becerisini göstermek şarttır; yorumlamak için de anlamak şarttır. İşte bu sıralamadaki süreç “tam teşekküllü bir okuma” işidir. Diğer bir ifadeyle “çoğul okuma”, “yaratıcı (üretici) okuma”... Oysa ülkemizde bu süreç işlemiyor. Anlamadan yorumlama; yorumlamadan eleştirme; eleştiremeden fikir üretme gibi okuma durumları da bizce “sahte okuma”dır.

Okumak demişken yine oradan devam edelim. Popüler roman ve estetik roman karşılaştırması yaptığınız bir çalışmanız var. Esat Mahmut Karakurt ile Ahmet Hamdi Tanpınar’ı karşılaştırıyorsunuz. Karakurt, döneminin çok okunan yazarlarından olmasına karşılık Tanpınar aynı ilgiyi göremiyor maalesef. Fakat günümüzde tam tersi bir durum söz konusu hatta Esat Mahmut Karakurt adını kimse bilmiyor. Bu karşılaştırmada Karakurt’u unutturan ve Tanpınar’ı geleceğe taşıyan ne olmuştur?

Söz konusu çalışmada merkeze alınan kavramlar “popüler roman” ve

“estetik roman”dır. Bu iki kavram arasında çok fark vardır. Bazılarını söyleyelim. Popüler romanda “satılmak”, estetik romanda “okunmak” öncelenir. Bu manada, bir romanın ne kadar satıldığı mı ne kadar okunduğu mu önemlidir? Popüler romanlar fabrika üretimi halılara, estetik romanlar da elde ve tezgâhta dokunan hakiki halılara benzer. Popüler romanlarda yazar âdeta “nesne”dir; yani popüler roman yazarları kendi irade ve görüşlerine göre değil, yayınevi ya da okurların irade ve isteklerine göre eser üretirler. Estetik roman yazarları ise eserleri karşısında “özne”dir. Onlar kendi irade ve görüşleri doğrultusunda eser üretirler. Tabii bunun ceremesini de az satılarak öderler. Ancak estetik roman yazarları bundan şikâyetçi değildirler. Daha uzatacağımız bu karşılaştırmada görülen o ki popüler romanlar hep “güncel” ve “moda” olanın peşindedir. Estetik romanlar ise “kadim” ve “evrensel” olanın peşindedir. Güncel ve moda olanın kaderi “unutulmak” tır: Moda olan eninde sonunda “demode” olur. Estetik roman “evrensel” olanın peşinde olduğu için o çağında anlaşılmasa bile bir zaman sonra keşfedilebilir. Popüler romanların en önemli vasfı, kendini “güncel” olanın sınırları içine hapsetmesidir. Bu yüzden o romanlar güncel/anlık bir etki yaratıp hemen unutulurlar. Buna karşılık estetik romanlar insanoğlunun “evrensel” sorunlarına odaklandıkları için daha uzun ömürlü olurlar. Bu açıdan bakılınca popüler romanlar daha çok “sosyoloji”yle dirsek teması kurarlar. Estetik romanlar ise genellikle “felsefe” ile içli dışlı olurlar. Burada karşımıza sosyolojinin gelip geçici ve değişken karakterine karşılık felsefenin kalıcı ve evrensel yönü çıkar.

Kısaca Esat Mahmut popüler olana eğilimli olduğu için unutulmuştur. Tanpınar ise her fırsatta hatırlanıp anılacaktır. Estetik olan geç fark edilir belki ama bir kere fark edilip keşfedilince de asla unutulmaz.

Son olarak size bazı yazarların isimlerini versem ve sizde çağrıştırdığı şeyi birkaç kelimeyle ifade etmenizi istesem ne dersiniz?

Cahit Sıtkı Tarancı: Dünyadan 24 yıllık ömür alacağı olan şair.

Ahmet Hamdi Tanpınar: Doğu’ya koştukça Batı’ya; Batı’ya koştukça Doğu’ya ulaşan şair.

Asaf Halet Çelebi: Arkadaşlarını Batı’ya uğurlayıp kendisi Hindistan’a (Doğu’ya) kaçan şair.

Rasim Özdenören: Adını, yazdığı romanın kahramanından alan yazar: Gül Yetiştiren Adam.

Sezai Karakoç: Sürekli olarak İsrail’in Sur’unu üfleyip, ölmüş her şeyi “diriltir” şair.

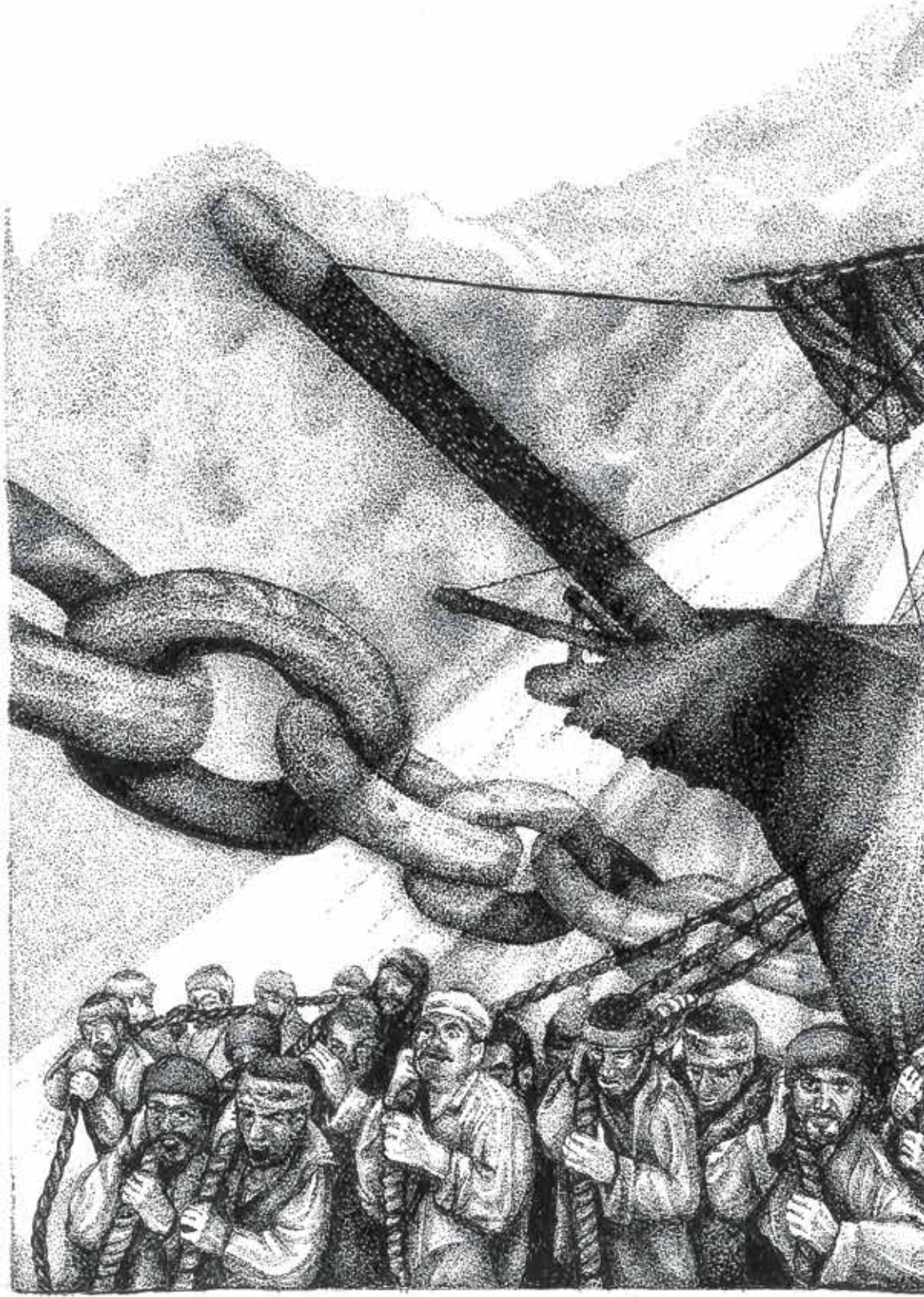
Yahya Kemal Beyatlı: Mazideki kökünü “fütuhât” lisanıyla “atiye” taşıyan şair.

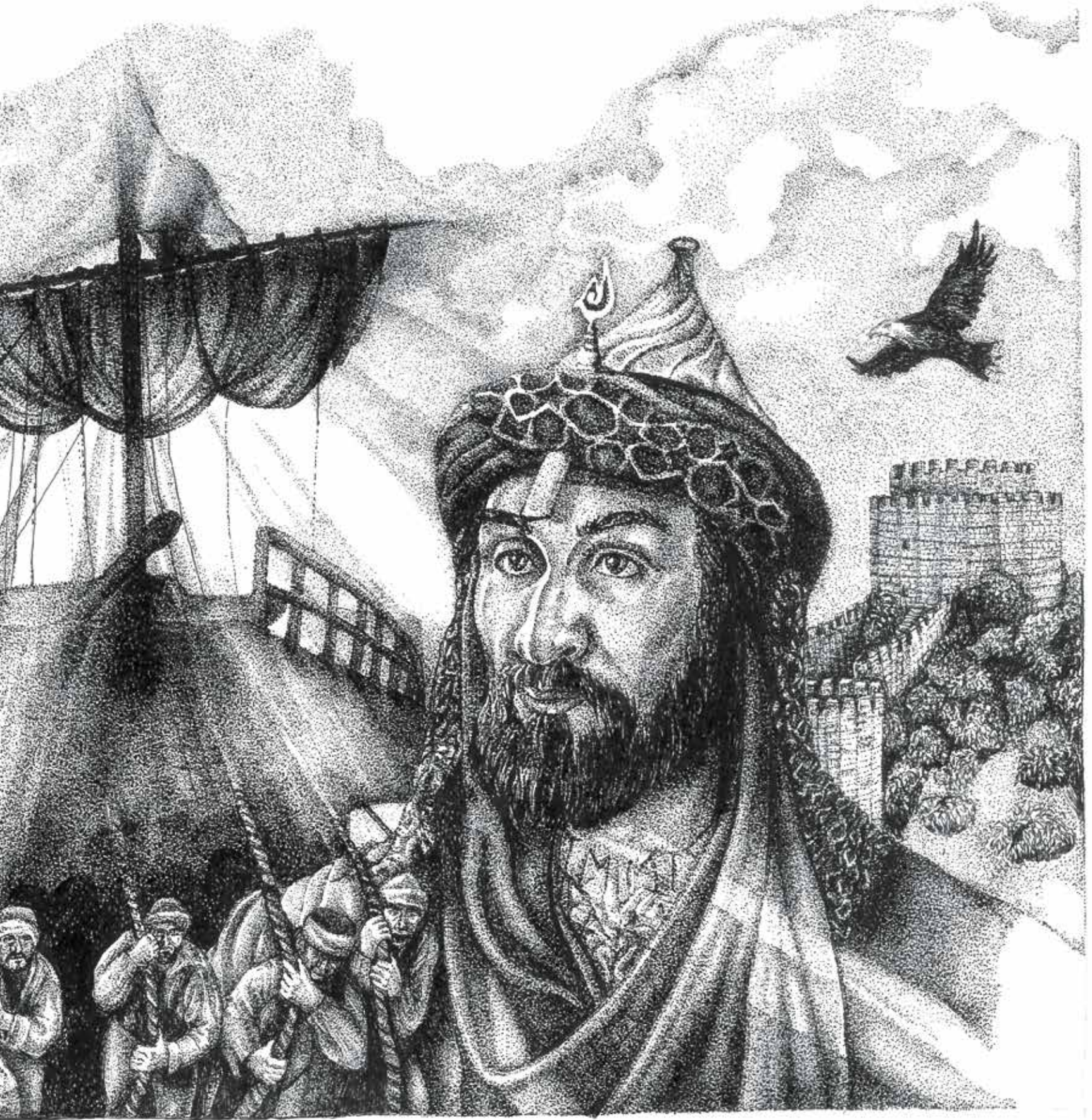
İŖTE O SAHNE!

Derleyen: **Sema Yanı**

“İmkânın sınırını görmek için
imkânsızı denemek lazım...
Onlar Boğaz’ı zincirleyecek kadar
akıllıysa biz de gemileri karadan
yürütecek kadar deliyiz.”

Fatih Sultan Mehmet*

*Fatih Sultan Mehmet, 18 Şubat 1451 tarihinde tahta çıktığında 19 yaşındaydı ve mutlak iktidarının ilk şartı olarak İstanbul'un fethini görüyordu. Genç padişah bu zorlu şehri almaktaki karalılığını şöyle ifade ediyordu: "Ey Konstantiniye! Ya sen beni alırsın ya da ben seni alırım." 1452 yılında II. Mehmet, kuşatma öncesi İstanbul'a Karadeniz'den gelebilecek yardımların yolunu kesmek için Yıldırım Bayezit'in Boğaz'ın Asya tarafına yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın tam karşısına Rumeli Hisarı'nın yapılması emrini verdi. İnşaat devam ederken Bizans İmparatoru Konstantin'in bir elçi göndererek burasının Galata Cenevizlilerinin mülkü olduğunu ve inşaat yapamayacağını belirtmesi üzerine Fatih, elçilere şu cevabı veriyordu: "İmparatorunuza söyleyin, şimdiki Osmanlı padişahı öncekilere benzemez. Benim kudretim yettiği yerlere imparatorunuzun ümit ve emeli bile yetişemez." Genç sultan 29 Mayıs 1453 günü, elli üç gün süren kuşatmanın sonunda imkânsız görüneni başaracaktı... Yukarıdaki metin onun İstanbul'un fethi ile ilgili bir konuşmasından alınmıştır.

EŞİKTE

selim erdoğan

Çıkılmış erkenden / Açık unuttuğum
pencereden / Sokak lambasının altı-
na kadar yürüyebilmiş / Uzanmış oracı-
ğa / Bile isteye / Yorgun gözlerini kapayıp
usulca / Kar tanelerine karşı gözlerini
kapamış / Uyumuş öylece / Mışıl mışıl.

Dış kapıyı gıcirtıyla aralıyorum yüz-
züncü kez. Gecenin ayazı bir kez daha
bana sığınır gibi kapı aralığından
sızıp içeriye ansızın, sıkıca bacakla-
rına sarılıyor âdeta. Kopuk gibi. Kar
taneleri gelişigüzel düşüyor sokaktaki
parke taşların üzerine. Kar yeri tuttu
derler ya durum tam da öyle şimdi.
Her şey bir başka bu gece. İçim bir
tuhaf, ne çıkıp sokaklarda dolaşmak
ne de bir şeyler yemek isteği var.
Arada bir yerdeyim. Eşikte, ürperti
içindeyim.

Dış kapının sundurması yok. Kar
eşikte karşılıyor beni. Kafamı sokak
lambasına doğru göğe kaldırdığımda
karın gelişigüzel serpiştirdiğine şahit
oluyorum. Sokağa boylu boyunca
uzanmış gördüğünüz şu derin sessiz-
lik ara ara araçlardan çıkan seslerle
bozuluyor. Sokağın hemen sonun-
da bulunan, buradan da minaresi
görünen camiden yatsı namazını
kılarak çıkmış beş altı yaşlı insan
kayıp düşmemek için kol kola girmiş
bu tarafa doğru yürüyor. Kar sessiz-
liğini bilirsiniz, işte öyle bir sessizlik
içerisinde onlardan yükselen ses o
kadar yakınımdaymış gibi işitiliyor
ki inanamazsınız. Bir süre öylece
kalakalıyorum. Ağır, tedbirli seyreden
arabaların lastikleri altında ezilen
kar sesine kulak kesilip zıncı diye
olduğum yerde kalakalıyor, dışarı
çıkılmaktan da vazgeçiyorum. Eşikte
oyalıyorum. Böyle daha iyi. Elleri-
mi cebimden çıkarıp ovuşturuyorum,
bir müddet geçtikten sonra kapının
arkasında, duvarda yoklayarak buldu-

ğum anahtarla lambayı kapatıyor, dış
kapıyı sert bir şekilde çarpıyor, geri-
sin geri odama yöneliyor, üzerimde
paltomla pencerenin önündeki sedire
oturuyorum.

*Yüzüncü kez yanına kadar yürüyüp
başını okşadım, yüzüncü kez kaldırmadı
başını, yüzüncü kez kalbim duracak gibi
oldu, yüzüncü kez sırlıklam oldum, kaş-
larım kirpiklerim kar tuttu yüzüncü kez,
kucağıma almaya yüzüncü kez korktum,
yüzüncü kez uyuyordur karışma uyuyor-
dur o dedim, yüzüncü kez uyanmadı o,
yüzüncü kez boğazım düğümlendi, nut-
kum tutuldu, şimdi olmaz şimdi olmaz
hayır hayır şimdi olmaz dedim, birazdan
uyanır diye dua ettim yüzüncü kez, o
yüzüncü kez mışıl mışıl...*

En son Kopuk için 84 kışında köyde
geçirdiğim on altı günümü anlatmış-
tım. Kar altında odun topladığım
o kışı. Annem koluna girerek seke
seke dışarıya çıkarmış babamı, elinde
ibrikle sıcak suyla abdest aldırıyor ba-
bama. Babamın sıvadığı kollarından
buharın yükselişini bir görmeliydiniz.
Hatırı sayılır bir uzaklıkta olmama
rağmen babam beni fark edip el sallayınca tüm yorgunluğum yok olmuştu.
Gün gün, saat saat tüm ayrıntıları-
la anlatmıştım o günleri Kopuk'a.
Kopuk'un annesi Koskal, babamın
yanındaydı o yıllarda. Tüm köylünün
sitayış ile bahsettiği çok genç, cevval
bir köpekti Koskal. Babam da onunla
iftihar ederdi. Şehirde lise okuduğum
yıllardı. Babamın ayağı kırılmıştı.

Kopuk'un hayran bakışlarına karşı-
lık hikâyelerimi en ufak ayrıntısını
bile ihmal etmeden anlatıyordum;
annesinin, Koskal'ın, odun toplar-
ken beni gördüğü anda babamın
yanından birden bana doğru atılıp
sonra da etrafımda daireler çizerek

koşturduğunu ve işimi bitirip dönene
kadar da bana eşlik ettiğini, babamın
Koskal'ın boynuna taktığı, zincirle
bağlı avucum kadar bir çandan çıkan
sesleri... Üstüne üstlük sırayla bir
rüzgâr bir çan sesini taklit ederek...
Ben uzattıkça kocalmış Kopuk zaman
zaman başını kaldırıyor, kulaklarını
dikiyor, bir bakıyorum yere yığılıyor
külçe gibi, gözlerini kapatmamak için
inanılmaz uğraş veriyor. Tek derdi
bana dikkatini veremeyecek kadar
yaşlandığını anlaması... Oysa 85 yılına
geçmemiştik henüz.

Perdeyi aralıyor çenemi avuçlarımın
içine dirseklerimi de pencere önünde
yere dayayıp, aydınlatma direğinin
dibinde tipi altında tüyleri bir o yana
bir bu yana uçuşan uykuya dalmış
Kopuk'un gözlerini açmasına kadar
penceremin önünden ayrılmamaya
karar verdiğim o gecenin ilk saatlerini
yaşamaya başlıyorum. Başta berrak
olan camın ardındaki sokak görüntü-
sü kısa sürede buharlaşarak ışık oyun-
larına ev sahipliği yapmaya başlıyor.

Dışarıda kar yağıyor, bir zamanlar
annem seccadesini toplarken omzu-
ma dokunarak "Tereddüt etme çağır
beni." demişti, "Ne zaman kırılırsa
düşlerin çağır beni, sıvazlarım kanat-
larını, ne zaman düşerse can kuşun
tandıra, çağır beni, valla gelirim."
demişti, "Geldiğimde de karanfil
kokusuyla dolar etraf, böylece sen
anlarsın."

*Tıpkı annem gibi / Kopuk da uyanmıyor
şimdi / Karanfil kokusu da yok etrafta /
Mideme yumruk yemiş gibiyim / Dışa-
rıda lapa lapa kar yağıyor durmadan /
Durmadan, şimdi olmaz diye tekrarlı-
yorum / Şimdi olmaz hayır hayır şimdi
olmaz / Üç gün uyusan da olmaz, beş gün
uyusan da olmaz / Şimdi hiç olmaz.*

CEZERİ VE HARİKA MAKİNELERİ

KORAY ŞERBETÇİ

İslam dünyası XI. asrın sonlarında büyük bir yıkım meydana getiren Haçlı saldırılarının yaralarını sarmaya çalışırken diğeryandan Müslüman âlimler insanlığın ortak bahçelerinde bilimsel meyveleri yetiştirmekten geri kalmıyordu.

Orta ağ'ın bu fırtınalı ikliminde İslam medeniyetinin fikir, bilim, sanat ve maneviyat yönünden parıldayıp yükselmesinin iki temel sebebi vardı: Bunlardan birincisi, Müslümanların fethettikleri beldelerde buldukları eski medeniyetlerin en iyi olan şeylerini alıp özümsemesini bilmeleriydi.

İkincisi ise İslam dininin vahiy yoluyla insanlığa beyan ettiğı iman ve maneviyatla bunlardan doğan sanat ve bilimlerin Allah'ı bilme aşkınlığını yeşertmesiydi. Böylelikle İslam medeniyeti, özellikle VIII. ve XIV. yüzyıllar arasında düşüncenin doruklarından biri hâline gelmişti.

İşte bu fikir iklimi içinde yetişen âlimlerden birisi de tarihçilerin 1181-1206 yılları arasında Diyarbakır'da, Artuklu hanedanı himayesinde çalışmalarını sürdürmüş olduğunu söyledikleri, tam adı Ebü'l-İzz İsmail b. er-Rezzaz el-Cezeri olan bizimse sadece Cezeri olarak tanıdığımız kişiydi. Doğum yeri hakkında isminin sonundaki künyesinden Cizreli olduğu çıkarımında bulunabiliriz.

Cezeri'nin Bilim Tarihindeki Yeri

Cezeri bilim dünyasında Orta Çağ'da eşi benzeri görülme-yen siberne-tik alanın en büyük dâhisi, fizikçi, mekanik robot ve matriks ustasıydı. Robot kelimesinin Orta Çağ ile birlikte kullanılması belki ilk duyuşta insanı şaşırtabilir. Fakat buradaki robot elbette günümüz anlamında değildir. Daha çok otomat anlamını karşılamaktadır. Otomat ise Yunanca bir sözcüktür. Kendi kendine hareket eden anlamına gelen “automatos”tan gelir. Otomat, kendiliğinden hareket başlayıp düzenli bir şekilde bir işi gördükten sonra yine kendiliğinden duran mekanik araçtır. Bu ifade, daha çok insan veya hayvan hareketlerini taklit eden makineler için kullanılır. Yine Cezeri'nin ustalaştığı alanlardan bir diğeri olan siberne-tik ise haberleşme, denge kurma ve ayarlama bilimidir. İnsanlarda ve makinelerde bilgi alışverişi, kontrolü ve denge durumunu inceler. Bu bilim günümüzün bilgisayar ve otomasyon sistemlerinin gelişimine imkân tanıyan bir çalışma sahası olarak bilinir.

Öğrenimini Cizre'de tamamlayan Cezeri, zamanla çalışmalarını fizik ve sibernetik alanlarında yoğunlaştırdı. Çalışmaları sadece teori sahasında kalmadı. Günümüzde bile hayranlık uyandıran onlarca buluşa imza attı. Batı bilim tarihi bu alanda ilk olma sıfatını MÖ 300 yıllarında buharla çalışan bir güvercin yapmış olan Yunan matematikçi Archytas'a

vermeye çalışsa da robotikle ilgili bilinen en eski kayıt Cezeri'ye aittir. Elimizdeki inkâr edilemez tarihî kayıtlar, Cezeri'nin bilgisayarın erken zamanda temelini atan; otomatlar, saatler, su makineleri, şifreli kilitler, şifreli kasalar, termos, otomatik çocuk oyuncakları gibi altmış aracın mucidi ve Anadolu'nun yetiştirdiği dünyanın ilk sibernetik bilgini olduğunu söylememize yetecek açıklıktadır.

Bu Kitabı Neden Yazdım?

Cezeri, Artuklu Türk hükümdarı Sökmen bin Artuk'un isteği üzerine bir kitap yazar. Kitabın tam ismi; *El-Câmi Beyne'l-ilm ve'l-Ameli'n-Nâfi fi Sinaâti'l-Hiyel yani Makine Yapımında Yararlı Bilgiler ve Uygulamalar*'dır.

Cezeri bu kitabıyla çalıştığı alandaki teorik bilgileri âdeta pratik zirvesine taşımıştır. Hatta yazdığı kitaptan bize ulaşan değerlendirmeye göre bizzat kendisi şöyle demiştir:

“Bir gün onun huzurundaydım ve yapmamı emrettiği şeyi getirmiştim. Ne düşündüğümü sezdi ve gizlediğimi açığa vurdu ve bana şöyle dedi: ‘Eşsiz araçlar yapmış, onları gücünle işler duruma getirmişsin. Seni yoran ve kusursuz biçimde inşa ettiğin bu şeyler kaybolup gitmesin. Benim için icat ettiğin bu araçları bir araya toplayan ve her birinden ve resimlerinden seçmeleri kapsayan bir kitap yazmanı istiyorum.’ Onun

bana sunduğu modeli uyguladım ve önerilerini kabul ettim, zaten boyun eğmekten başka yapacağım bir şey yoktu. Gerekli çalışmayı yapmak üzere gücümü topladım ve bu kitabı kaleme aldım.”

Buradaki bilgilerden, Cezeri'nin Artuklu hükümdarlarına sarayda başmühendis olarak hizmet ettiğini anlıyoruz.

Cezeri'nin Harikaları

Elbette tarih boyunca ve Cezeri'den önce de otomatlar üzerine çalışmalar yapılmıştı. Örneğin Ctesibius, Heron, Philon, Archimedes, Beni Musa Kardeşler, Harezmi, Rıdvan gibi bilim adamları da bu alanda çalışan isimler arasında sayılabilir. Cezeri'yi zirveleştiren nokta kendinden önceki bilim adamlarını titizlikle ve ciddiyetle incelemesi ve kendi zekâsının parlaklığıyla bu çalışmalardan faydalanıp yeni icatlar geliştirmesiydi.

Kısaca *Kitâbü'l-Hiyel* olarak anılan büyük dâhinin kitabı, dönemin bilim dili Arapça ile yazılmıştır. Kitapta seksen üç adet araç veya makinenin tasarımları görsellerle desteklenerek açıklanmaktadır. Kitapta, su ile çalışan saatler, robotlar (otomatlar), kan alma cihazları, mumlu saatler, kilit ve kapılar, fıskiyele, sulama ve su yükseltme mekanizmalarından oluşan aletler yer almaktadır.

Cezeri'nin günümüzde de detaylı incelenen harikalarının başında zamanı ölçmek üzere kullanılan su saatleri gelir. Bu saatlerin sadece bir kısmında su enerji kaynağı olarak kullanılırken, hepsinde su akışı zamanlama mekanizma olarak kullanılmıştır. Cezeri'nin zamanlama mekanizmaları, sadece zamanı ölçmek için değıl, belirli mekanik eylemleri çeşitli aralıklarla gerçekleştirmek için de kullanılmıştır. Cezeri'nin aletleri içine zaman ölçümü şu üç yolla sağılanmıştır: Batan bir kabın batma süresini esas alarak, dolu bir su deposunun boşalma süresini esas alarak ve son olarak boş bir kabın dolma süresini esas alarak.

Ama Cezeri, sadece harika saatler tasarlamakla kalmamıştır. Yine kitabında şölenler için uygun kap ve figürler de bulunmaktadır. Kalabalık konukların olduğı yemeklerde kullanılmak üzere çeşitli kadehler, kaplar, ibrikler ve insan biçimli otomatların tasvirleri yer alır.

Cezeri, günümüz anlayışına uygun bir biçimde, bilimsel keşifleri pratikte kullanılacak teknik aygıtlara yansıtmak için gayret göstermiştir dersek yanılmış olmayız. Bu noktada tasarladığı ibriklerin, kan alma teknelerinin ve abdest alma leğenlerinin yapımı buna en güzel kanıttır. Özellikle sıcak, soğık ve ılık su akıtabilen ibriklerin, çeşitli otomatların, hastadan alınan kan miktarını gösteren aletlerin ve ab-

dest için kullanılan leğenler, şekillerini değıştiren fıskiyeler ve sürekli alan flüt için araç örnekleri, derin olmayan gllerden ve ırmaklardan suyu yukarı çıkaran araçlar gerçekten döneminin teknolojisine göre göz kamaştırıcıdır.

Cezeri'nin bu araçlarda hassas dengeyi nasıl sağıladığı konusuna da bilim adamları, özellikle denge prensibini kullanmak suretiyle de olağnst araçlar tasarladığını, yine denge prensibini su ve mum kullanmak suretiyle uygulamaya koyarak ve çok hassas düzenekler elde ettiğini fark etmişlerdir.

Cezeri, otomatlar yani basit robotlar konusunda da göz kamaştırıcı örnekler ortaya koymuştur. Kime içecek verileceğine karar veren kupalardan diz kmş, sağı elinde bir kupa ve sol elinde cek tutan soytarıdan on yaşlarında görünen, sağı elinde kupa sol elinde gümüş balık tutan çocuğı, abdest aldırmaq için düzenlenmiş otomata kadar mekanik robot örnekleri de Cezeri'ye aittir.

Fakat ne yazıktır ki Müslümanlar, daha sonra bu dâhinin çalışmalarını geliştirememiş hatta unutmuştur. Özellikle Cezeri'nin ortaya koyduğı icatlardan bir kısmının yüzyıllar sonra Avrupa'da âdeta yeniden keşfedildiğı bilinen bir gerçektir. Örneğın Da Vinci'nin konik vanalardan ilk söz eden kişi olarak bilinmesi

ve su saatinde seviye kontrol cihazına benzer ve buhar kazanlarında kullanılacak bir aletin patentinin İngiltere'de 1784 yılında alınması bu acı gerçeklerdendir.

Değıl sadece Müslümanların, tüm insanlığın iftiharı olan Cezeri, ilimle ve çalışmayla geçen dolu dolu ömrünü dünyaya gözlerini açtığı Cizre'de seksen yaşında yummuştur.

KIRIK BANK

emre koç

Kırık bankın kırıldığı yerde hava sabahları soğuk, öğlene doğru sıcak, ikindide yağmurlu, akşamleyin ise serin geçer bu mevsimde. Belediye görevlileri düşünüp taşınmışlar, ömrü uzun olsun diye harcını karıp betondan inşa etmişler. Gel zaman git zaman yaslanılan yerini tutan ayaklarından birisi kırılınca bir tarafı aşağıya düşmüş. Karizması biraz çizilmiş ama diğer banklar dolu olduğunda tercih edilen bir banka dönüşmüş. Artık kendi gibi heybesinde hayata dair kırıklıklar taşıyanları ağırlıyor, onların yüklerini gönüllü olarak omuzluyormuş. Yenilgilere tanıklık etmenin nahoş havası etrafını sarsa da paylaşmanın zarafetiyle betonarme soğukluğu bir nebze olsun sıcaklığa çevirebilmeyi öğrenmiş. Nice yaşanmışlıklara kulak verip küllerinden yeniden doğmanın ipuçlarını bu sayede yakaladı.

Esrik bir melankoli havası taşısa da kırılmaya evrende daha geniş yer aramak lazım, deyince ekseriya gönül incinmesi anlaşılır. Etkisi kalbi daha çok vurduğu içindir belki. Oysa kâinatta sadece kalp kırılmaz. Eşya da insan kadar kırılmanın olasılıklarına ve orantısına açıktır. Peki, “Kırmak varken neden kırılmaktır dile gelen?” diye sormadan edemiyor insan. Kırılmak açılan gediğe sinmenin, içinde kaybolmanın, dile deva kelimeleri yitirmenin, bitap ve biçareliğin remzidir nihayetinde. “Kırdım” veya “kırdın” demenin surete inen buz gibi tokat etkisini yansıtmaktan vazgeçen hüznü bir zarafetin hâle bürünmesidir. Kalbi olanın niyazından, siteminden, feryadından ve kaybolmasından bahsedebiliyoruz. Peki ya kalbi olmayanın hâlini nasıl anlayıp yorumlayacağız? Eşya, “şey”lerin

ülkesinde açan çiçeklerin adıdır. “Ol”maya ve bozulmaya mümkün olan her şeyin dâhil olduğu sınıfta, aralarda oturur eşya. Vazo, cam, ayna kırılabilirler en meşhurlarıdır. Ne var ki sağlamlık derecesi daha yüksek olsa da katı eşyalar da kırılabilirler. Tonlarca ağırlıktaki binaların, kalelerin, kayaların ve hatta dağların dahi kırılabilmesini biliyoruz. Anlaşıyor ki kırılmak, özünde bir biçim değiştirmektir; içten dışa, dıştan içe, yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya. Bütün duyularda yankı bulsa da maddi duyulara nazaran hissî duyularda daha yoğun algılanır kırılmak. İnsan açısından özne-nesne ilişkisini düzenlemek, kırılmanın ortaya çıkarabileceği hasarı telafi edebilir. Pekâlâ insan kırdığını tedavi edebilir. Peki ya eşya? Nesne-özne ilişkisini düzenleme yeteneği bahsedilmemiş. Biçim değiştirme sürecinde herhangi bir dahli söz konusu değil. Her zaman bir etkiye ve etkide bulunana ihtiyaç duymakta. Fark ediyoruz ki eşyayı anlamak da varlığa halife kılınan insanın sorumlulukları arasında. Akıllı, iradeli ve sorumluluk sahibi insana sadece kendi canı değil mümkün varlıklar zümresindeki her şey birer emanettir. Varlık “olmak”tır, olmak şahitliktir, zamanın yasasında. Her şey birbirine iz bırakır. Süleyman (a.s.) da Hüdüh de Belkıs’ın tahtı da. İbrahim (a.s.) da karınca da odun ve ateş de. Sen de bankın etrafında büyüyen ot da oturduğun bank da.

Herkes bilir ki sabahleyin buz gibi olur fakülte bahçesindeki kırık bank. İlk blok dersten sonra verilen arada eğer hava açıksa kantinden çayını kahvesini alan bahçeye çıkar. Önce boş banklar dolar arkadaş

gruplarıyla, ayakta kalanlar da fakülte binasını birkaç tur tavaf ederler. Hele güneş etrafı ısıtmışsa biraz, o zaman en çok çimlenir şenlenir. Düzenli veya düzensiz arkadaş grupları çimlerin üzerinde halka şeklinde kurulup sohbet ederler. Kırık bankın müdavimi de yok değildir hani. Her ne kadar soğuk da olsa taşın kenarına oturur iki kişi, ikisi de ayakta, sohbet meclisi kurulur. Bu nahif öykü, belki de Türkiye’nin en güzel kampüslerinden birinde yaşanmaktadır. Yemyeşil çimenler, ağaçlar, yeri kahverengiye bürüten çam pürçekleri, fakülte bahçesinde Musa Hoca’nın budadığı gül dalları, yazın yerlisine kurşun sıktıran güneşin aheste huzmeleri, yamacın aşağısında berrak manzarasıyla Seyhan Nehri, kendine has kokusuyla buram buram Çukurova, arka fonda Aytaç Doğan enstrümantal “Kum Gibi”, büyük planda Toroslar’ın Avşar Boyu hikâyesi... Hepsi önce Allah’ın eseri, sonra da hocaların emeği. Gelen, “*Birinin elinde bir fidan varken kıyamet kopuyor olsa dahi derhâl onu diksin!*” hadisinden mülhem birer fidan dikmiş fakülte bahçesine. Sere serpe büyüyen ağaçlar ve çiçekler de yetişen öğrencilerin remzi olmuş. Fakültenin, hocaların ve ağaçların gölgesinde gelen istikbalini kurmuş; gün gün, adım adım, sabırla ve gayretle. Özellikle mevsimin bahara yüzünü döndüğü zamanlarda hocalar yanlarına birkaç öğrenciyi de katarak yer kazmış, fidan dikmiş, nefeslenmişler birlikte. Kırık bank da yıllar önce dikilip büyüyen çam ağaçlarının gölgesinde kurulmuş. Lakin “Kanadın ne zaman kanadı kırıldığı yerden?” diye kimsecikler sormamış. Ne belediye ne de rektörlük kırık bankın akıbetinden bihabermiş. Tabiatın insicamı

içinde rüzgâra, yağmura ve zamana direnirken tek kanadı düşmüş yere, tutunduğu yerden. Artık oturan yaslanamayacak. Yo yo, oturan yaslanırken iki kez düşünecek. Tek kanadı koptuysa diğer kanadı da kopabilir, betonu çözülüp demirleri dağılabilir. İyisi mi oturmak için başka yer bulmak.

Gel zaman git zaman, ders aralarında tek tük de olsa öğrencileri ağırlamış kırık bank. Bir taraftan da yeni bir uğraş edindiğini fark etmiş. Öğrencilerin dertlerini duya duya empati kurmaya, sempati kazanmaya başlamış. Kimi Büt'e kaldığı sistematik kelam dersinden, kimi platonik sevdasından, kimi de maçlardan, arabalardan, seyahatlerden bahsederken bankı ortak etmişler dertlerine. Kendi türünden olmayan bu varlıklarla temas kurdukça varlığını yadırgamamaya, yalnız olmadığına, her şeye rağmen fakültenin orta yerinde varoluş amacına yönelik farkındalık kazanmaya başlamış. Farkındalık kazandıkça yaslanılacak yerini yeşile boyamışlar, eteğinde etrafında çimen çiçek açmaya başlamış, her geçen gün misafirleri sayıca daha da artmış. Zamanla anlamış ki hiç kimse gelip kırık kanadı onarmayacak. Gelenler yerine daha işlevsel, geliştirilmiş ve estetik bir bankı koymak için gelecekler. İşte o zaman ders arasında aranan ilk bank, halefi olacak. Fakat kurulduğundan kırıldığına, kırıldığından kaldırılacağı zamana değin geçirdiği zamana bütüncül bakmayı öğrendikçe varoluşuna yönelik farkındalık kazandığı için ne yalnızlık duygusuna yenilmiş ne de akıbetin belirsizliğine dair kaygının cesameti altında ezilmiş.

Kırık bank hâlen yerinde duruyor mu bilmiyoruz. Belki de çevre düzenlemesinde yerine yenisini yerleştirmişlerdir. "Kim kırdı, neden kırdı, nasıl ve ne zaman kırıldı?" gibi soruların cevaplarından sıyrılıp varlık deryasında daha müspet bir yere konumlandığını ifade edebiliriz. Yaşam yolunun bir kesitinde geleceğe hazırlanan üniversite öğrencileri için sadece oturmaya yarayan bir eşya olmadığını, bilakis yoldaki işaretlerden biri olduğunu hissettirdi. Eşya ne kadar yer ve biçim değiştirmeye müsaitse insan da aynı şekilde yer ve biçim değiştirmeye müsait. Tabiatın cilvesidir bu. Tek farkla ki insan bu değişimi, özne-nesne ilişkisini, sahip olduğu yetenek ve enerjiyle aslına uygun kılabilir. Varlık aynasına dikkatle bakıp adalet ve merhame-tin birbirini tamamlayan iki ilahi lütuf olduğunu kavrayarak değişimi manevi bir olgunluğa çevirebilir. Bazen kırılmak iyileşmek veya daha iyi olmak için bir fırsattır. Öyle ya, hareket sükûnla sükûn da hareketle anlam kazanır. Varlığın iyileşme yazgısı hiç bitmez. Sen bütün kırıklıklarını tedavi etmiş olabilirsin. Hem de kırılan bir eşyayı fark edebilecek kadar iyisindir. Çünkü karamsarlığın girdabına kapılmadın. Varlığa rahmet nazarıyla baktın. Artık içinde çok yüce bir enerji var. Ömür boyunca hayattaki bütün yaraları sarabilir, dertlere deva olabilirsin. Sardıkça, çare oldukça ruhun, ufkun ve yolun genişleyecek. Eşyayı rahmet kılan Hak yolunu açık etsin.

**Bazen kırılmak iyileşmek
veya daha iyi olmak
için bir fırsattır. Öyle
ya, hareket sükûnla
sükûn da hareketle
anlam kazanır. Varlığın
iyileşme yazgısı hiç
bitmez.**

ÖNÜNDE BİR HAYAT, GÖNLÜNDE BİR HAYAL

esra kalpakçı

“Kullarım beni senden sorarlarsa (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm. O hâlde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.”

(Bakara 2/186)

İnsan, hayaller büyütür ve hayalleriyle büyür. Kimi sadece biriktirir bu hayalleri kimi de hayaline dokunmak için peşine düşer. Dokunmak kolay değildir elbet. Ama dokunacak olmak duygusunun meltemi dahi iyi gelir ruha... Sıvazlar bütün yorgunlukları. İşte tam o duygu, hayallerin duayla buluştuğu yerde neşet eder. Her duada, şifa kaynağının başında olduğunu hisseder insan. Dermansız dizlerine derman gelir. Dualarda yükselen bir hayali vardır ve umuduna goncalar ilişir. İstemenin ispatıdır yürümek. Bakanların değil yürüyenlerin varacağı menzildir onu bekleyen. Uğruna yorulacağı ama tam da dinleneceği yerdir orası. Yerli yerince yapılan işlere endişelerin musallat olmayacağı bilgisi çalınmıştır kulaklarına evvelden. Güven veren bir ses tondur bu derinlerden gelen ve rüzgârın kanadına takıverir tüm kaygılarını. Doğru yere dayanan merdivenin her basamağında biraz daha yaklaştığını bilir, kâr zarar hesaplarıyla yorul-

maz. Sukûnetle gönlünde erittiği hayalleri zihninde şekillenir ve artık inşa edeceği yolun gönül işçisidir; teri kurumadan gönlünün ekmeğine kavuşacağını bilmek yolun en huzurlu manzarasında dinlenmek gibidir. Her geceyle birlikte berekete davetiyeler alır. İcabet edip uykularını verdikçe, geceler bereketini bırakıverir ellerine. Ellerindeki bereketle acziyetini döker kelimelere, kelimeler cümle olur, anlam olur, hakikat bulur. Nefsini bulur, Rabbini bulur.

Bir de fırsatlar olur yol boyunca, kıymet verirse kısmeti, nasibi, rızkı olur. Görülmeyen fırsatlar, gafletle geçen vakitler, karanlığında bulunamadığı geceler, açamadığı eller ters yöne esen rüzgâra katar içinde büyüttüklerini. Teselli cümleleri de aydınlatmaz o zaman geceleri. Ölümüne bırakılan uyanışlar oyalar kalan her nefesi. En verimli çağların en derin duygularıdır oysa hayallerin resmini çizecek kalemin mürekkebi. Ne istediğini, niye istediğini,

kimden istediğini hasılı, arzuhâlinin sonuna nakşedeceği imzayı da aynı mürekkeple atar. Sancısız olmaz elbet, onu da bilir onu da sırtlanır. Kim demiş ki ağlamadan gülmek var diye? Hüzün de keder de gözyaşı da dâhil mürekkep olup damlayanlara. Hazan hüzne bırakmadan yerini, baharın neşesi dolar mı gönül bahçelerine? Hazan yapraklarına arzuhâlini yazmadıkça tomurcuklar doğar mı ruhlara? Hazan ki bestekârlar mevsimi... Şikâyet güftesiyle hangi beste teselli verir ruhlara? Şükredenlerin besteleri ise bahara davetiyedir. Elini açıp şükredenlere cevap gibidir baharda açan çiçekler.

Bir bebeğin açlığını gidermek için neye ihtiyacı olduğunu bilmediği hâlde içinde gerekli her türlü vitamini bulacağı annesinin sütüne kavuşması gibi insanın kendine uygun olanın verildiği bilgisiyle yol alması da ruhunun doyacağı en leziz sofradır. Benim diye bildiği kalbinin ritmine en ufak bir müdahalede bile

bulunamamanın aciziyetindeki sır ise teslim oluşun anahtarı. Her zorlukla birlikte kolaylığın da verileceği vaa-dini zerrelere kadar hissetmek ise yol yorgunluğunun yegâne ilacı. Bun-ca rahmete şahitlik edip sevildiğini bilmek ise “seven” hatrına ömrünü ziyan etmeden yaşamak borcu.

Şairin de dediği gibi “Takdir-i ezele teslimiz, ama gayrete de âşığız” ne-vinden bir yol bulmak lazım şimdi...

Hayalleri taşıyan dualarla, dualara taşan hayallerle...

O hâlde dualarına seni taşıyacak hayaller kurmak vakti. Gün tepede,

henüz gönlüne gölgeler düşmeden erit hayalleri ruhunda. Dualarla bu-luşsun gönlün ve hakikat yurdundan kelimeler dokunsun nefesine. Gitme-ye değer yerlerin kestirmesi yoktur diyen Coelho gibi, kestirme derdiyle değil yolun güzelliğiyle güzelleşmek için çık yola.

Bu yolun hakkı, yorulunca pes etmek değil, usulünce dinlenmektir. Yeri gelince sabredip vaktinden önce çiçek açmayacağını bilmektir. Yolu verene, yolcu olduğuna şükredebilmektir. Gönlünün mesken olduğu hayalinin hayırlısını istemektir. Her adımda ni-yet almak, her nefeste âmin demektir. Her âminde, “...Ben onlara çok yakı-

num.” diyen Rabbin şefkatinde ruhu eritmektir. Ayağına taş değmesin diye dertlenen dua kapılarını yitirmemek için gönül işçisi olabilmektir. En mü-himi yolun sonunda başarıyı Rabbin-den bilmektir.

ÜÇ TAVSİYE

BESTAMİ YAZGAN

BİR GEZİ

Bilirsiniz meşhur bir soru var: “Çok okuyan mı bilir, çok gezen mi?” diye. Çok okuyan da çok gezen de bilir ama şu sözü hatırlayalım: “Okursam unutabilirim, görürsem hatırlarım.” Dünyamızı mayalayan bazı şehirler vardır, buraları gezip görmek ruhumuzu zenginleştirir. İlk akla gelen Mekke ve Medine. Bu iki şehir, bütün insanlığı mayalamıştır. Konya Selçuklu’yu; İstanbul Osmanlı’yı mayalamıştır; Çanakkale de ruhumuzu. Bu güzel şehirlerimize bizden selam söyleyin.

BİR İLKE

Her zaman düşünmüşümdür, öyle bir ilkeye sahip olalım ki herkesi mutlu etsin. Sonunda bir hadis-i şerifte buldum mutluluğun formülünü: *“Kendiniz için istediğiniz bir şeyi Müslüman kardeşiniz için de istemedikçe olgun Müslüman olamazsınız.”* Bu ilkeyi hayatımıza uyguladığımız zaman şahsımız, ailemiz, ülkemiz ve insanlık mutlu olmaz mı? Olur elbette! Öyleyse niçin mutlu değiliz? Kendimize çekidüzen verelim mi?

BİR DURUŞ

Bir duruşu olmalı insanın. Hz. Aişe annemiz, Efendimiz (s.a.s.) için “Yaşayan Kur’an’dı.” diyor. Bu, zor bir iş mi? Hayır! İslam’ın şartı beş, imanın şartı altı... Peki gerisi! İslam, fıtrat dinidir. Diğer kuralları, insanlığın temel değerleriyle aynıdır: Doğru, dürüst, yardımsever, güler yüzlü olmak... Yalan söylememek hatta hayatımızda yemin etmeye bile ihtiyaç duymamak. Lisan-ı hâlimiz, lisan-ı kalimize uygun olursa yani dilimizle davranışımız aynı olursa yemin etmeye gerek kalır mı?

KALP BEKÇİSİ

ZEYNEP ODABAŞ

Bizde gizlenmiş bir Allah sesi var, ona kalp diyoruz.

Nurettin Topçu

Bir kalbim olmasaydı eğer, canım ne istiyorsa onu yapardım. Kaybedecek hiçbir şeyim olmazdı. Diğer insanların ne hissettiğiyle ilgilenmezdim. Gözüme hoş gelirse bir çiçeği koparıp koklar sonra da üstüne basıp devam ederdim yola. Ben özgürüm, diye türküler tutturdum yürürken pervasızca. Önce ben, hep ben derdim umursuzca. Ama bir kalbim var...

Göğsümün içinde çırpınan, damarlardan, etten ama en çok merhametten ibaret bir kalbim var. Yanlış yaptın, diyebilen bir ses var içinde. Bu dünyada sadece benim var olmadığımı bana fısıldayan bir ses. Başka varlıkları da gör, işit diyen bir ses. Herkesin bir kalbi var, diyen bir ses. Her varlığın tek sahibi var, diyen bir ses. Bunu hatırlayınca anlam kazanıyor aldığım nefes.

Bir kalbim var evet; içinde korku da var ümit de hüznün de var sevinç de. Hangisi çıkarsa öne ahvalim o yönde. Kalbim korunmaya muhtaç, yoksa işlevini yitirebilir. Hatalar üstüne gelirse kapkara kesilebilir. Onun ihtiyaçlarını görmezsem bana küsüp susabilir. Kalbim benden gidebilir.

Peki bir kalbin ihtiyacı nedir? Her şeyden önce onu binbir çeşit duy-

guyla var edenin ismini söylemektir, O'nu anmaktır, O'na giden yollar aramaktır. Kalbimiz en çok Allah'la bağlantı kurabilmemiz için vardır. Ancak ve ancak, etrafımızdaki dağlara, taşlara, ağaçlara, kuşlara bakıp tevhit sırrını tasdikleyen bir kalp ölümsüzlüğe ulaşır. Kalbin ölümü ruhun ölümüdür çünkü. Ruhun ölümüyle de insan haz peşinde koşan zavallı biçare bir gölgeden ibarettir artık. Onun için yalnızca kendi aklı, kendi benliği, kendi hayatı vardır.

Oysa bir kalbin mamur edildiği, ruhun kanatlandığı bedenlerde zamanla bir teslimiyet hasıl olur. Kalp memnundur, kalbin asıl sahibi memnun. Sevmek dediğimiz büyü gücü o zaman çıkar ortaya. Sadece O var ettiği için sever kalp gördüğü, işittiği, dokunduğu ne varsa. O'nun sevdiği ne varsa onu sever. Tek sevmeyişi, hakikati örtenlerdir, küfrün karanlığıyla tek mücadelesi. Onun dışında hatalar da ardında nice hikmet saklı üzücü olaylar da yani yazların yanında kışlar da sevilesidir. Zira başa gelen her hâl O'ndan bir haberdir.

Kalp bu dünya gurbetinde, insanlardan ve olaylardan etkilene etkilene, kırıla incine, dövüne hüznülene cıllanıp güzelleşir. Kendisini bir

hâlden bir hâle koyanın olduğunu bildikçe teslim olur. Muhabbetin asıl sahibi öyle büyük bir güçtür ki istediği kalplere kendi sevgisinden koymuştur. Yine o öyle bir güçtür ki suratını ekşitip küfrü seçenleri tatminsizlik içinde ateşlere sürüklemiştir. O'nu anmayıp ne aradığını bilmeyen avare, bu dünyada da ateşlerdedir. Kendini avutmak için eğlenceye, sarhoşluğa, aldırmaçlığa tamah etmiştir.

Kalbimin büyük uçurumdan düşmemesi için bir farkındalık, bir idrak, bir çaba gerekir. Her gün sormalıyım kendime, bugün kalbimi koruyabildim mi, diye. Kırıcı sözlerden, malayani işlerden, dedikodu ve hasetten, kınama ve kendini yüceltmekten koruyabildim mi sahiden? Her yandan hepimizi saran renkli ekranların cazibesinden, dünyalık telaşların hevesinden onu bir tenhaya çekip besleyebildim mi usulca? İncindiği yerde "geçecek" diye fısıldayabildim mi cesurca ona? Yoksa onu yapayalnız mı koydum, hüznülenmesinin gerçek bir anlamı yokmuşçasına? Ne çok işim var benim. Ben bir kalbin bekçisiyim. Ona iyi bakarsam, ona Hakk'ı fısıldarsam, onu son nefeste sahibiyle buluşturursam ne âlâ... Gerisi yalan, gerisi rüya.

TEVEKKÜLÜ ANLAMAK

MUSTAFA IRMAKLI

Tevekkülü anlamlı kılan, tedbire riayet etmektir. Dolayısıyla gerekli gayreti gösterip tedbiri almadan tevekkül yaşanamaz.”

İnsanın doğayla ilişkisini belirleyen ilkeler var mıdır?

İnsanın doğayla ilişkisini tayin eden hem varoluşsal hem de ahlaki temel ilkeler vardır. Bir inanç, düşünce ya da ideolojinin insanlık için değerini ortaya koyan alanlardan biri de insanın doğayla ilişkisinde teklif ettiği ilkelerin mahiyeti ve niteliğidir. Öncelikle ifade etmek gerekir ki insan ve tabiat, kendiliğinden ve gelişigüzel şekilde ortaya çıkan varlıklar ya da birinin diğerini meydana getirdiği bir zincirin halkaları değildir. Bilakis her ikisi de kudret sahibi yüce bir varlık tarafından bir gayeye matuf muhteşem bir düzen ve ahenk içinde yaratılmıştır. Dolayısıyla insan ve doğa bir bütünlük içerisinde ele alınmalıdır. İslam inancına göre yeryüzü; dağları, ovaları, akarsuları, bitkileri, ormanları, içinde barındırdığı tüm canlıları ile âdeta insan için yaratılmış ve insanın emrine amade kılınmıştır. En güzel şekilde yaratılan ve üstün özelliklerle donatılan insanın görevi ise; kendinin, âlemin ve varoluşun farkında olarak yaşamak, Allah’a iman ve itaat ederek yeryüzünde şefkat ve merhameti

egemen kılmak için çalışmaktır. Bu bağlamda insanın tabiatla ilişkisinin temelinde uyum ve sorumluluk bilinci vardır. Düşmanca bir yaklaşımla doğaya karşı mücadeleye girişmek insanoğlunun en acı talihsizliğidir. Maalesef modern dönemde insanı doğanın karşısında ve ona düşman gibi konumlandıran bir paradigma öne çıkmıştır. Eğitim müfredatlarından haber bültenlerine, akademik yayınlardan aktüel analizlere kadar pek çok alanda “insanın doğa ile mücadelesi” cümlelerinin varlığı vahim bir hatayı ve trajediyi göstermektedir. Oysa insanın görevi tabiatla kavga ve mücadele etmek değil uyum içerisinde yaşamaktır. Her şeyden önce insan, tabiatın kendisi için bir nimet olarak yaratıldığının farkında olmak zorundadır. Doğayı kirletmek, tahrip etmek, ona zarar vermek insanın başta kendisi olmak üzere insanlığa yaptığı büyük bir kötülüktür. Diğer yandan insan, Allah’ın bir fayda ve hikmete binaen doğaya koyduğu ve sünnetullah kavramıyla ifade edilen evrensel yasalara uymak zorundadır. Bu ilkeler ihlal edildiğinde kaybeden yine insan olacaktır. Allah, insan ve

âlem arasında var olan bağ kopartıldığında ya da göz ardı edildiğinde kargaşa, bunalım, afet ve musibetler hayatı kuşatacaktır. Dolayısıyla insanın doğayla ilişkisini belirleyen ideal ilkelerin; varoluşsal bir farkındalıkla, merhamet, adalet, uyum, feraset, sorumluluk bilinci ve güzel ahlak gibi değerlerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Doğal afetlerde insanın karşısına çıkan sıkıntıları, kayıpları göz önünde bulundurduğumuzda ihmal neye tekabül eder?

Esasında doğa olaylarının nasıl afet ve felakete dönüştüğünü konuşmak gerekir. Zira insanın irade ve tercihlerini yok sayarak yaşanan olumsuzlukları tamamen doğaya yüklemek yanıltıcı olacaktır. Bu bağlamda, doğanın içinde maruz kalınan afetler karşısında insanoğlu iki açıdan kendini gözden geçirmek zorundadır. Birincisi, tüm tercihlerinde ve davranışlarında tabiatın özelliklerini ve doğal işleyişi yeterince dikkate alıp almadığıdır. Zira gelişigüzel yaklaşımlar, dikkatsiz ve ihmalkârca tutumlar doğa olayları-

nı büyük afetlere dönüştürecektir. Örneğin yağmurun yağması tüm canlılar için bir rahmet ve hayat kaynağı iken, ormanların yok edilmesi ve doğanın tahrip edilmesi neticesinde beklenmedik sel felaketlerini beraberinde getirecektir. Dere yataklarını ve akarsu havzalarını yerleşim yerleri hâline getirmek su baskınlarıyla büyük afetler yaşatacaktır. Yeryüzünün dengesi açısından belli işlevlere sahip olan yer altındaki enerji birikimi göz ardı edilerek fay hatlarının üzerine gelişigüzel binalar yapıldığında, meydana gelecek depremle büyük yıkımlara sebep olacaktır. İnsanoğlu duyarsız ve sorumsuz davranışlarıyla havayı, suyu ve toprağı kirlettiğinde devasa küresel krizlere, çevresel sorunlara ve salgın hastalıklara davetiye çıkarmış olacaktır. Tüm bunlar insanın doğayla ilişkisindeki ihmalkârlığının korkunç sonuçlarıdır. *“Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir. Allah yaptıklarınızın çoğunu affediyor.”* (Şûrâ, 42/30) ayeti insanların kusurlarının afet ve musibetlere sebep olabileceğini ve sorumsuzluğun mal olacağı acı tabloyu haber vermektedir. İkincisi ise işini iyi ve sağlam yapıp yapmadığını muhasebe etmektir. Müminin en temel özelliklerinden biri de işini, mesleğini layıkıyla ve en güzel şekilde yapmasıdır. Allah, işini en güzel şekilde yapanları sever. Bu bağlamda popülist tavır ya da tembellikle hakikati çarpıtan bir cümlelerin bile vebali vardır. Dikkatsizlik ve ihmal sebebiyle hastaya zarar veren bir tıbbi müdahalenin sorumluluğu vardır. Her ne sebeple olursa olsun göz yumulan, geçiştirilen

ve felaketlere sebep olabilecek her tavır ve davranışın büyük günahı vardır. Hata, ihmal ve duyarsızlıkları sebebiyle, sorumsuz ve ciddiyetsiz tavırlarla başkalarının hastalık, kötülük, musibet ve afetlere maruz kalmasına sebep olmak açık bir kul hakkı ihlalidir. İnsanların canına, malına, geleceğine kastetmektir. Hesabı sorulması gereken bir suçtur. Allah katında çok büyük bir günahıdır. Çünkü ihmalkârlıklar, telafisi imkânsız kayıplara, ifadesi zor acılara ve tahmin edilemez yıkımlara sebep olabilmektedir. Dolayısıyla insan her işinde sünnetullahı riayet etmek; ihsan, itkan, adalet, hakkaniyet ve güzel ahlak gibi değerlere bağlı kalmak zorundadır. Aksi hâlde kendisini de saracak büyük acı ve ızdıraplara maruz kalması kaçınılmaz olacaktır.

Tevekkülü anlamlı kılan nedir?

İslam'ın en önemli ilkelerinden biri olan tevekkül, her iş ve durumda bütün tedbirleri aldıktan sonra Allah'a sığınmak, O'na güvenmek ve dayanmaktır. Tevekkülü anlamlı kılan, tedbire riayet etmektir. Dolayısıyla gerekli gayreti gösterip tedbiri almadan tevekkül yaşanamaz. Zira tevekkül, gelişigüzel bir vurdumduymazlığı ve körü körüne beklemeyi değil; varlıklar ve olaylar arasındaki sebep sonuç ilişkisini esas alarak hazırlıkları yaptıktan sonra tüm sebeplerin ve tedbirlerin üzerinde yüce bir kudret olarak Allah'ın iradesine teslim olmayı ifade eder. Çünkü hem akla hem de aklı önemli bir değer ve büyük bir nimet olarak gören İslam'a göre insan, afet

ve kötülüklerden korunmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Zira sebepleri ihmal etmek tabiattaki doğal işleyişi reddetmek anlamına gelir. Örneğin sağlıklı bir hayat yaşama arzusunu anlamlı kılan, başta zararlı alışkanlıklar olmak üzere sağlığa zarar veren tüm davranışlardan uzak kalmaktır. Bir ideali gerçekleştirmenin yolu onun uğrunda canla başla çalışmaktan geçer. Tevekküle giden yol feraset, dirayet, çaba, azim ve gayretle döşelidir. Nitekim Peygamber Efendimizin; “Devemi bağladıktan sonra mı tevekkül edeyim, yoksa bağlamadan mı?” diye soran sahabe, *“Önce bağla, sonra tevekkül et.”* şeklindeki cevabı, tevekkülü doğru anlamak bakımından açık bir referanstır. Bu bağlamda afet, bela ve musibetleri insanın iradesini ve sorumluluğunu yok sayarak izah etmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Zira insanın varlık âleminde en belirgin vasfı irade ve sorumluluk sahibi olmasıdır. Bu yönüyle o, iradesini doğru kullanmak ve sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır. Elbette insan her türlü tedbiri aldığı hâlde ve tamamen kendi eylem ve iradesi dışında başkalarının davranışları sebebiyle zorluk, sıkıntı ve musibetlere maruz kalabilir. Bu durumda karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmeye çalışarak Allah'a dayanmak ona büyük bir manevi güç verecektir. Bu bağlamda müminler *“Allah bize yeter, O ne güzel vekildir.”* (Âl-i İmrân, 3/173) ayetini dillerine rapte-dip kalplerine nakşederek tevekkül ahlakının engin deryasında sekinet bulurlar.

TÜM DÜNYA DİJİTALLEŞİRSE ANALOG HAYATA NE OLACAK?

Bundan çok değil on yıl önce, çocukların en büyük hayali dijital bir saate sahip olmaktı. Bu hayaldeki dijital saat günümüzdeki akıllı saatlerin çok gerisinde, akrep ve yelkovan olmadan, sadece saati gösteren rakamların olduğu, dijital olarak öğrenmemizi sağlayan basit bir sisteme sahipti. Günümüzdeyse artık iletişim kurabildiğimiz, mesajlarımızı ve bildirimlerimizi kontrol edebildiğimiz, temel sağlık verilerimizi anlık olarak izlediğimiz akıllı saatler hepimizin hayalini süslüyor. Bir ulaşım aracı olarak henüz görülmezken, bisikletler ve ayaklarımızı yere sürterek hareket kuvveti uyguladığımız scooterlar da günlük eğlence ya da kısa mesafede kullanılan araçlar olarak zihnimizdeyken, bugün elektrikli bisikletler hayatımıza girmiş durumda. Bununla birlikte sürdürülebilir bir kent yaşamı için ortaya çıkan paylaşımlı araçlarla birlikte elektrikli scooterlar, şehir içi ulaşımında en çok başvurulan araçlar olarak öne ıktı. Renkli ekranlı, polifonik melodiler alabilen, düşük kalite fotoğraf çekebilen telefonlar bugün yerini, cebimizde taşıdığımız bilgisayarlar olarak görebileceğimiz akıllı telefonlara bıraktı ve bununla birlikte gelişen internet aç yapısı, veri teknolojisinin ilerlemesi, bu sayede gelişen yapay zekâ sektörü derken, dünya on yıl öncesine göre sadece filmlerde görebileceğimiz sahnelerin yaşandığı bir gerçekliğe evrildi. Bu evrilmenin devam edeceği öngörüsü yanlış bir öngörü olmamakla birlikte, herkesin zihnine bir soruyu getiriyor: “Eğer

ahmet melih karauğuz

teknoloji böyle ilerlemeye devam edecekse on yıl sonra tamamen dijital bir dünyada mı yaşayacağız?”

Tamamen dijital bir dünyada yaşama fikri/kaygısı/sorusu genelde bilim kurgu romanlara ve son yıllarda gelişen Amerikan sinemasında yer alan sahneler göre şekillenmekte, bu da dijitalden ne anlayacağımıza ya da geleceğin dijitalliğinin neye benzeyeceğine dair doğru düşünceler geliştirmemizi engellemeye sebep olmakta. Bugün gelişen yapay zekâ teknolojisine dair aklımıza ilk gelen imgenin dünyayı istila edecek bilgisayarlar olması sanallık temelli gelişen teknolojiler için ilk eleştirimiz olan gerçek yaşamın bitip sanal dünyaya hapsedileceğimiz korkusunun gelişmesi ve hepsiyle birlikte karanlık bir geleceğin var olacağı, bu varoluştansa kaılamayacağı yanılgısı, soruyu doğru bir temele oturtmamızı engellemekte, bunun sonucu olarak da doğru bir cevap bulmanın imkânsız hâle gelmesine sebep olmakta.

Dijital İlerlemenin Bir Sonu Yok mu?

Bu soruya doğru bir yanıt vermek için aslında en başa dönmemiz gerekiyor: Dijital sistemleri var eden elektrik aktarım teknolojisine. Elektriğin

keşfiyle birlikte günün her saati insan etkisi dışında bağımsız sistemlerin gelişmeye başlaması, bu sistemlerin üretim süreçlerini etkilemesi ve her şeyden önemlisi de bilginin aktarımı ve saklanması için bilgisayar teknolojisinin hayatımıza girmesi, dijital tarihin ilk başlangıç noktası olarak sayılabilir. Ancak bu başlangıca baktığımızda, yine evrenin kendi kanunları içinde yer alan fizik, matematik gibi temel bilimlerde süregelen binlerce yıllık ilerlemenin bu kırılmayı oluşturduğunu da göz ardı etmememiz gerekiyor. İlk bilgisayarın üretilmiş olması büyük bir devrimdi ama devasa boyutlarda olması elbette dijital devrim için zorluk oluşturmaktaydı. Bilgisayarların küçülmesi ve bir masa üzerinde kullanılır hâle gelebilmesi için veri aktarımının daha kolay yapılması gerekiyordu.

1907 yılında icat edilen vakum tüpleri televizyon, bilgisayar ve radyo gibi araçları hayatımıza sokmuştu. Ancak bu aletlerde yer alan lambaların çabuk ısınması, çok elektrik tüketmesi ve hemen bozulması ciddi bir sorundu. Burada bu sorunu üzecek dahiyane bir fikir olarak transistörler karşımıza çıktı. 1934 yılında ise Alman mucit Oskar Heil tarafından pa-

Her teknolojik gelişmenin, günün sonunda bir alıcısı yoksa kullanımdan kalktığını, matbaanın tarihine göz attığımızda anlarız. Matbaa MS 593'lü yıllarda bulunsa da insanlık için 1450'de önemli bir teknoloji olmuştur. Zira 1450'de ekonomik anlamda karlılık bulmaya başlar. Dijital teknolojilerin her biri de alıcısı olduğu müddetçe hayatımızda yer edinir. Bugün ön planda olan ve bizleri bir şekilde ürküten teknolojilerin yarın iktisadi anlamda sürdürülebilir olup olmayacağı ve en önemlisi de toplumsal yapı tarafından içselleştirip içselleştirilmeyeceği büyük bir soru işareti olarak karşımızdadır.

İki yıl önce Mark Zuckerberg tarafından bir ideal olarak önümüze atılan Metaverse teknolojisinin ilerleme hızını da göz önüne alırsak aslında sanalda yaşama fikrinin hâlâ çok uzak olduğunu söylemek mümkün. Hepsinin ötesinde teknolojinin insan ilerlemesinden bağımsız ilerlemediğini ve var ettiği hayalî gerçeklik ötesinde kendi gerçekliğinin de insandan kopuk olmadığını düşününce, tamamen dijital bir gelecek hâlâ sinema filmlerinde bir sahne olmaktan çıkamayacak gibi görülmektedir. Konu her ne olursa olsun, insan gerçeğinin göz ardı edildiği yerde korkunun ve kaygının yoğun olacağını ve teknolojinin de insan gerçeğinden bağımsız ilerlemediği hakikatinin göz ardı edilemeyeceğini bilerek meselelere bakmak bize doğru çıkış noktaları sunacaktır. Gerçekten kopuk her yorumun, günün sonunda yalnızca filmlerde olacağını bilerek hayata, insana ve evrene bakışımızı gözden geçirmek, hepimizin iyiliğine olacaktır.

tenti alınan transistör, temel anlamda “küçük bir değerdeki gerilim veya akımla, büyük miktardaki akımı veya gerilimi kontrol etmek için kullanılan yarı iletken bir devre elemanı”dır. Daha küçük alanda büyük enerji iletimi için olmazsa olmaz bir teknoloji olarak hâlâ hayatımızda yer etmektedir. Transistörlerle birlikte uzun süreli çalışabilen elektrik teknolojisi temelli teknolojik ürünler hayatımızda yer almaya başladıkça ve özellikle bilgisayar gibi dijital çağın en önemli elemanı evlere girdikçe, bu teknolojinin nasıl ilerleyeceği, ilerleme hızının ne olacağı sorusu ortaya çıkmış, burada da “Moore Yasası” ortaya atılmıştır. Intel şirketi kurucusu Gordon Moore tarafından ortaya atılan yasa temelde “Her 18 ayda, bir tümleşik devre üzerine yerleştirilebilecek bileşen sayısı iki katına çıkarken, üretim maliyetleri aynı kalır, hatta düşme eğilimi gösterir.” ön kabulünü içermektedir. Yani basitçe, teknolojik aletlerin ilerleme hızının 32-64-128...-1024 mb ramler üzerinden ilerlemesi bu formülasyona dayanır.

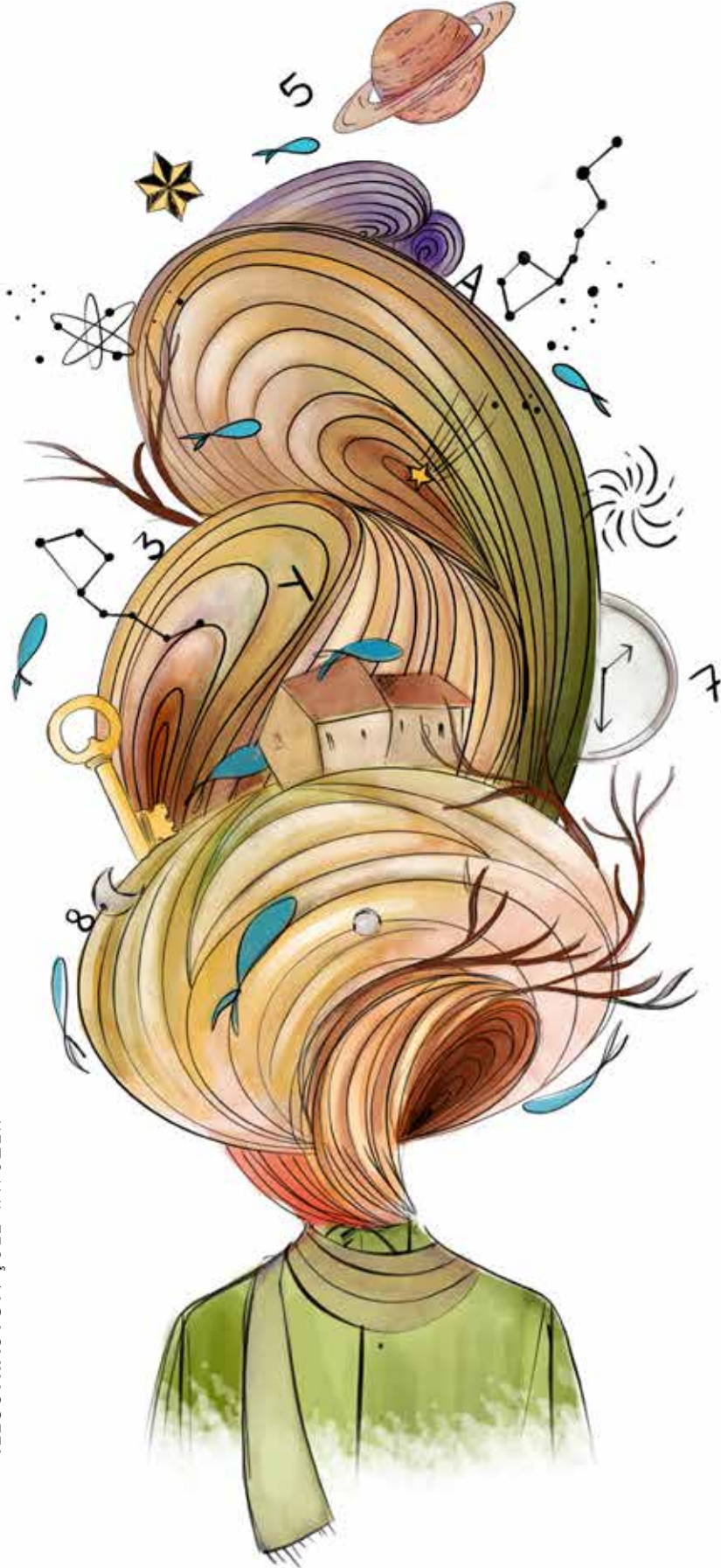
Yeni Gerçeklikte Teknolojinin Varacağı Yer Neresi Olacak?

Bugün hâlâ 1950'li yıllarda ortaya atılan teoremler ve teknolojik ön

kabuller hayatımızı çevrelemeye devam etmekte. Moore Yasası tartışılrsa da hâlâ kabul görmekte, transistörler yerini yeni devre elemanlarına bırakacak gibi gözükse de hâlâ teknolojik ilerlemenin bel kemiğini oluşturmaktadır. Doğal ilerleme hızı içerisinde aslında çok da yıkıcı bir hızla ilerlemeyen teknolojinin, ortaya atılan kanun ve kurallar çerçevesinde sınırlarına geldiğimiz konusundaki tartışmalar fazlasıyla artmış bir şekilde karşımızda durmaktadır.

Bugün teknoloji gündeminin en üst sıralarında yer alan yapay zekâ teknolojisinin temellerinin 1950'li yıllarda atıldığını göz önüne alırsak, karşımızda duran şey aslında yetmiş yıldır süregelen bir ilerlemenin sonucudur ve yapay zekânın yeni bir kara kışa girip girmeyeceği büyük tartışma konusu olarak literatürde önemli bir madde olarak yerini korumaktadır. Bununla birlikte hayatımızı değiştiren büyük veri teknolojisiyle kurulan veri merkezlerinin dünyanın elektrik tüketiminin yüzde 20'sini tek başına oluşturması, iklim krizi göz önüne alındığında, bu merkezlerin gelecekte kendisini enerji tüketimi konusunda yenileyemezse ciddi sorunlarla karşılaşacağı gerçeğini bize göstermektedir.

KAŞGARLI MAHMUT İLE TÜRKÇE FELSEFENİN İMKÂNI ÜZERİNE

İLLÜSTRASYON ŞULE YAVUZER

Türkçe felsefesinin en önemli kurucu metinlerinden olan *Divanü Lugati't-Türk*, Kaşgarlı Mahmut'un eseridir. Türkistan beyleri neslindendir Mahmut. Kaşgarlıdır. Kaşgar, Orta Asya'da bulunan en güzel, en cömert vaharlardan biridir, Budizm, Nasturi Hristiyanlık, Maniheizm ve Musevi öğretinin İslam kültürüyle birlikte yaşadığı antik bir kenttir. Bu kentte doğmuş olmasının yanı sıra Mahmut, Bağdat'a da gitmiş, orada Türk komutanların halifelik makamındaki etkisini ve buna rağmen Türkçenin ötekileştirilmiş durumunu yerinde tespit etmiş bir âlimdir. Tabii bu arada Kaşgar ve civarında Karahanlı diye isimlendirilen Türk boylar birliğinin ekonomik ve kültürel açıdan Türkistan coğrafyasına etkisini, Samanilerin bölgede dinî, siyasi ve iktisadi başarılarını da unutmamak gerekir.

Altı önemli hadis külliyyatının yazarlarından beşi bu coğrafyada yetişir. Kaşgarlı'nın *Divanü Lugati't-Türk*'ü İmam Buhari'den iki yüz yıl sonra yazdığını söylersek Kaşgarlı'nın öz güveninin arka planı daha da netleşir sanırım. Bunun yanında Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, Abbasi halifesini Fatımi komutanlarının elinden kurtarır ve kendini "Doğu ve Batı'nın hakani" ilan eder, adına sikke/para bastırır. Siyasi alanda Türkler adına yaşanan bu gelişmenin kültürel alandaki devamını Kaşgarlı'nın çalışması oluşturur.

Kaşgarlı Mahmut, Türkçenin medeniyet alanındaki etkisini göstermek için çalışır. Bütün Türk coğrafyasını gezen, konuşulan lehçeleri bilen, bunun yanı sıra Arapça ve Farsçaya da hâkim bu seçkin zekâ, diğer Türk dillerini öğrenebilecekleri ve Türk kültürü ile aşına olabilecekleri bu eseri yazmaya 1072 yılında başlar, redaksiyon süreciyle birlikte eserin tamamlanması beş yıl sürer. Kaşgarlı, Arapça ve Farsçanın yanında Türkçenin bir medeniyet dili olduğunu göstermek için o dönemde kültürel ön yargıları değiştirmeyi kişisel görev hâline getirmiştir, diyebiliriz.

Kaşgarlı, *Divanü Lugati't-Türk*'ü Araplara Türkçe öğretmek için de yazdığını söyler ama kitap bunun çok ötesindedir. Hikmet, atasözleri, coğrafi bilgiler, haritalar, şiir ve nesir,

destanlar, savaş hikâyeleri, Oğuzların bütün boyları ve simgeleri (damgaları), yemek tarifleri, çocuk oyunları vb. günlük hayatı da içine alan onlarca bilgiye yer verilir ve kitap bir kültür atlasına dönüşür.

Kitap Türkçe felsefe açısından önemli olduğu için bu hususu biraz daha açmak gerekir. Dönemin yazı dilinin dil bilgisi kurallarını ve söz varlığını içerdği için esere *Türk Dilleri* veya *Türk Lehçeleri (Ağızları) Sözlüğü* denilir. Bu divan, Türk halklarının dil özelliklerini ve o dönemin söz varlığını olabildiğince ayrıntısıyla ortaya koyan bir divandır. Kişi, boy ve yer adları kaynağıdır. Eserde tarihine, coğrafyasına, akrabalık ilişkilerine ve evlenme türlerine kadar Türk örf ve âdetlerine yer verilmektedir. Türklerin hayatlarında son derece önemli olan at ve binicilik ile bağcılık ve bahçıvanlık hakkında da bilgi verilir. Şamanizm dâhil dönemin dinî tasavvurlarından, geçim sanatı olarak dokumacılıktan, insanların günlük hayatlarındaki eğlence şekillerinden (millî oyunlar, müzik, şiir ve dans), ev eşyası ve giyim kuşamdan bahsedilir. Kaşgarlı, haritacılıkla da uğraştığı için coğrafya, yer ve bölge adları ile astronomi (gök bilimi) hakkında da bilgilere yer verilir. Uzun yıllar kullanılan 12 Hayvanlı Takvim'den ve hayvan adlarından bahsedilir. Türklerin savaşçı ruhunu gösteren savaş tekniği ve silahlar ile her daim savaşa hazırlık antrenmanı olarak görülen spor ve oyunlar (ayak topu, çevgân, güreş ve kendisinin çok iyi oynadığı cirit) hakkında bilgi verir. Sağlıklı bir toplum için gereken tababet, nitelikli beslenme için tarım, toplumsal hayat için Türk evi, dönemindeki ulaşım ve taşıtlar gibi konulara da yer verir. Bu açıdan o artık çok boyutlu okuma-

larla her daim yeniden incelenecek olan "Türkçe Felsefe Klasığı" hâline gelmiştir.

Kaşgarlı'nın Türkçenin lehçe ve ağızlarını gösteren dil haritasının yanı sıra coğrafi haritasında merkezi, Abbasilerin başkenti Bağdat yerine Balasagun şeklinde göstermesi, Türklerin İslamiyet'e olan katkılarına bir göndermedir. Bu harita bilinen ilk haritalardandır.

Divanü Lugati't-Türk, bir dil öğretimi olmaktan öte Türklerin ürettikleri kültürü aktarma ve Türkçenin Arapça ve Farsça ile birlikte bir kültür ve medeniyet dili olduğunu gösterme çabasıdır aynı zamanda. Bu açıdan Kaşgarlı, kendi ana dili ve saray dili olan Hâkâni yani Oğuz (Batı) Türkçesi ile başlar. Ona göre Türk lehçelerinin en sade olanı Oğuzlara ait olanıdır. En bozulmamış (fasih) lehçe Hâkâni liderlerinin ve halkının kullandığıdır. O, bu yazının kullanım alanının Kaşgar'dan Yukarı Çin'e kadar kuş bakışı tüm Türk ellerini kapsadığını, hakanların ve sultanların kitaplarında ve yazışmalarında bunu kullandığını söyler. Felsefeyi Anadolu'da yeniden yurtlandırma okumalarının hareket noktası olarak aldığımız Farabi'nin doğduğu yer Otrar'dan (Faryab) batıya doğru gidildiğinde Harezmi'e; doğuya yönlendiğinde çok kültürlü Türk başkenti Balasagun üzerinden şimdi Çin'de olan Kaşgar'a uzanılır. Bunları temel aldığımızda -Yusuf Has Hacip'i de eklersek- üç âlimin doğup büyüdüğü coğrafyanın jeo-felsefesine dikkat etmek şart olur. Bu, Türkçenin resmîyetinde kabul gördüğünün göstergesidir. O kadar ki Mahmut saraylarda, resmî haberleşmelerde, sanat kitaplarında Türkçe dışında dil kullanılmış olmasını kabul edilemez bulur.

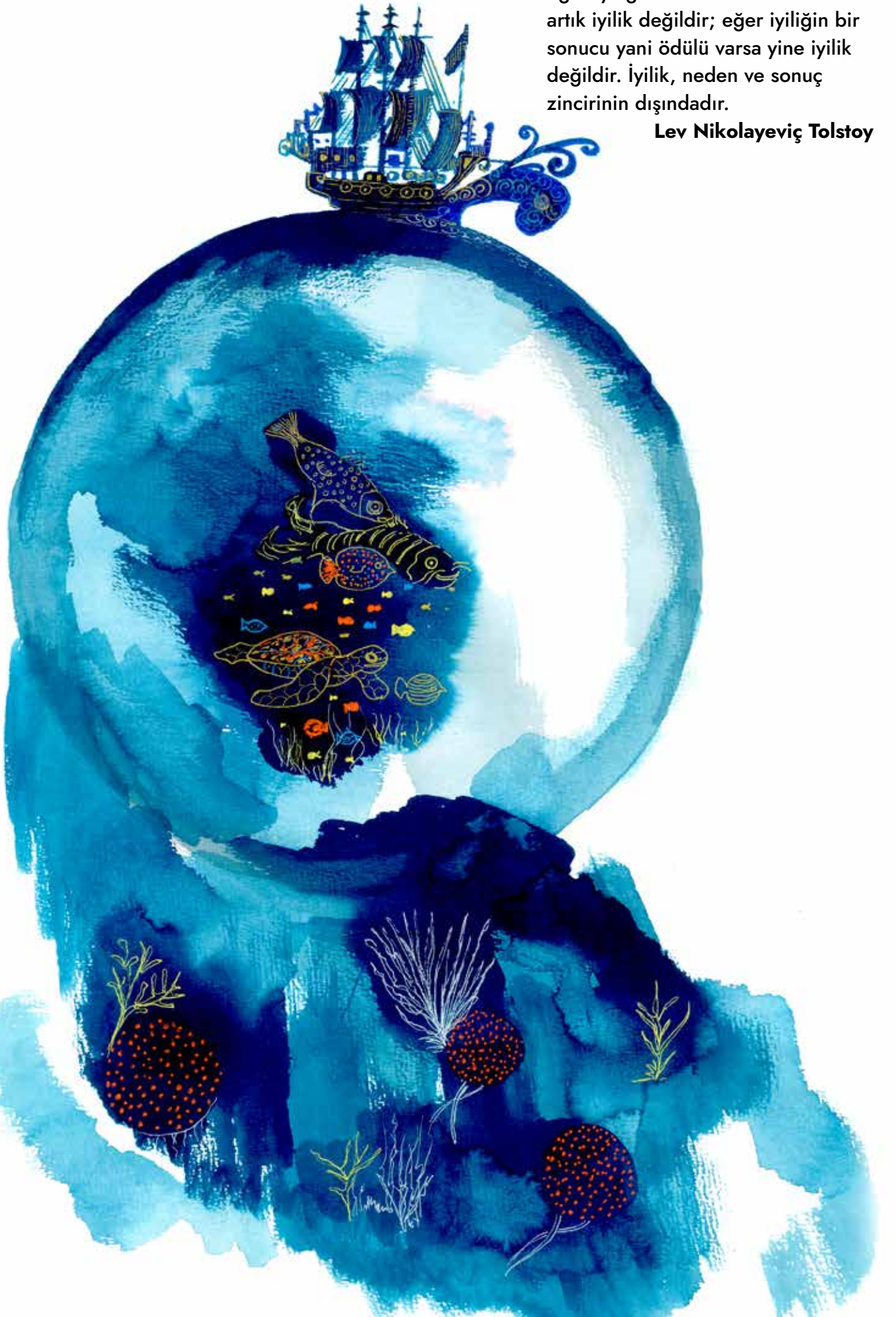
Kaşgarlı Mahmut, kitabında, sözcüğü ana dilinde verdikten sonra diğer lehçelere geçer, uygulama yapılabilmesi için fonetik ve morfolojik ilkeleri olası istisnaları ile birlikte verir. Zaman zaman biçim bilgisi yönünden belirlediği farklılıklara da işaret eder. Bu açıdan Türkçenin XI. yüzyıldaki dil özelliklerini belirten, ses ve yapı bilgisine ışık tutan bir gramer kitabı olarak da görülür. Kaşgarlı Mahmut, o kadar iddialıdır ki verilen örnekleri ezberleyen ve söylediği kurallara dikkat eden birinin Türkçe ve lehçelerini anlayabileceğini söyler.

Kitabın hazırlanışına bakınca tam bir yöntem bilim eseri olduğu da görülür. Çünkü Kaşgarlı, sözlüğün hazırlanış amacını, aşamalarını, nasıl faydalanılacağını giriş bölümünde belirtmiştir. Madde başı olarak alınan kelimelerin sayısı yaklaşık 8 bin civarında olup bunları alfabetik sıraya göre hazırlamış, Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma ve Kırgız lehçelerinden örnekler vermiştir. Bazen de kelimeler ve türevleri daha iyi anlaşılın, farklı anlamalar fark edilsin diye atasözleri, dörtlükler, ikilik dizeler, hikmetler ve örneklerle süslemiştir. Bazı ayet ve hadisleri de kendine kanıt olarak kullanmıştır. Bu açıdan sözlük olmanın çok ötesine geçip, döneminin sosyal, kültürel ve coğrafi yapısına ışık tutan bir ansiklopedi hüviyeti kazanmıştır. Dolayısıyla Mahmut, bu eserinden dolayı, karşılaştırmalı diller kavramını fiilen ortaya atan başarılı bir Türkolog ve etnograf olarak görülür. Diğer bir ifadeyle bu eser bir "kültür atlası"dır. Onu bulup yayımlayan günümüz Millet Kütüphanesi kurucusu, Tarih-i Osmani Encümeni üyesi, kitap dostu Ali Emiri'nin (1857-1924) ifadesiyle "Türkistan Ülkesi"dir.

BİR YAZI BİR İZİ

Eğer iyiliğin bir nedeni varsa o artık iyilik değildir; eğer iyiliğin bir sonucu yani dl varsa yine iyilik değildir. İyilik, neden ve sonuç zincirinin dışındadır.

Lev Nikolayeviç Tolstoy

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

BURCU UZUN

Akşam ve yatsı arası bir vakit, Gizli Evliya Sokak'ta Mayaola adlı çok tatlı bir mekânda oturmuşum, ne denli kendimle meşgulüm. İçeriye bir adam giriyor ve hemen yan masama oturuyor. Dükkânın sahibi ile muhabbet etmeye başlıyorlar. Bir hat sanatçısı olduğunu öğreniyorum; muhabbet ederken dükkânın sahibine ve dükkânda oturanlara hat yazıp hediye etmekten mutluluk duyacağını söylüyor. "Benim için de yazabilir misiniz?" diye soruyorum. "Tabii." diyor ve not defterimi rica ediyor. Not defterimin ilk sayfasına besmele-i şerif ve Muhammed yazıyor. "Sizin adınızı ve eğer hediye etmek isterseniz sevdikleriniz adlarını da yazabilirim." diyor. Bende de hediyeleşme isteği zuhur ediyor o an. Ben ne yapabilirim, diye düşünüyorum. "Sanırım yazabilirim." diyorum. "Ben de size bir şiir hediye edebilir miyim?" Bir kâğıt uzatıyor.

"Buluşur dostların bir çatı altında
Bir ağacın yanından geçerken mahcup,
Zikredemedikleri için Hakk'ı hakınca,
Armağanlar gönüllerde kardeşlerin,
Bir reca vesilesi olup." (25.10.2021)

Aylar geçmiş, yolum Viyana'ya düşmüş. Bir seminere giderken Sigmund Freud Parkı'nın içerisinde geçiyorum. Parkta beyaz daktilosuyla oturmuş genç bir kadın görüyorum. "Sizin için bir şiir yazılmasını istiyorsanız, konunuzu seçin." yazmış beyaz bir kutunun üzerine.

Yürümeye devam ettim, seminere yetişmeliydim. Ancak bir şey beni durdurdu ve geçip gidemedim. Geri döndüm ve genç kadından benim için de bir şiir yazmasını rica ettim. Ona heyecanla, Viyana'ya geldiğim günden beri aklımda, Gizli Evliya Sokak'ta karşılaştığım hattat sonrası, böyle bir proje olduğundan söz ettim. "Eğer bir işaret arıyorsan, bu işaret o." dedi, "Sen de yapmalısın." Severek yapabildiğimiz o şey her ne ise onu iyiliği yaymak için kullanmalı değil mi?

Böylelikle, Jessica ile tanıştıktan sonra, ikinci el uygulamaları üzerinden Thomas adında bir adamın, dede yadigarı antika daktilosunu satın aldım. "Hediye şiir. Konunuzu seçin. Ücretsizdir." diye bir not daha yazıp daktilo-
mun bavuluna yapıştırdım. Burgarten'da insanları beklemeye koyuldum. Bazı insanlar bana bakıp gülümseyip uzaktan el sallıyordu. Ben de onlara gülümseyip el salladım. Daha sonra bir kız yanıma yaklaştı ve kendisi için "Gün batımlarını seven bir kız" hakkında bir şiir yazmamı rica etti. Daha sonra biri "şehir" temasını, bir grup öğrenci ise onlara baktığımda bende uyanan çağrışımı konu alan bir şiir yazmamı istedi. Bir çocuk annesi için bir şiir rica etti. Beni en çok mutlu eden ise insanların geri bildirimleriydi. İlk şiirin sahibine şiirini verdiğimde gözleri doldu; "Sana sarılabilir miyim?" dedi. Bir insanın o günkü gülümsemesine sebep olabilmenin mutluluğu ise tartışılmazdı. Bizi halife ve insanlığa hizmetçi kılan O'na bin şükür...

*"Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat Combray'da pazar sabahları Leonie halamın güneydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Bu köşe, Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

iNTİFADA'DAN GIRAFFADA'YA

emine kaplan

Babam der ki hayat bir tesadüftür. Bir anlığına sadece bir olasılıkken bir sonraki an var olursun. Yol kenarında büyüyen bir ağaç gibi. Çünkü rüzgâr bir kere o yönde esmiştir.

Filistin'in Kalkilya şehrindeki hayvanat bahçesinde İsrail'in hava saldırısı sonucu ölen bir zürafanın haberini görmesiyle başlıyor, yönetmenin bu hikâyeyi anlatmaya karar vermesi. İlk uzun metrajlı filmini çeken yönetmenimiz başarılı bir şekilde kalkıyor bu işin altından. Filmde hayvanat bahçesinde veteriner olarak çalışan Yacine'in ve zürafalara özel ilgisi olan oğlu Ziad'ın hayat mücadelesine tanık oluyoruz. İsrail zulmü altındaki Batı Şeria'da bütün

imkânsızlıklara rağmen inanmanın ve başarmanın hikâyesini izliyoruz.

Hayvanlarla bağı çok güçlü olan Ziad, her gün zürafaları besliyor, onlarla konuşuyor ve kendi hâlinde bahçeyle ilgileniyor. Bir gece saldırı sonucunda ölen erkek zürafa Brow-ni, hem Ziad'ı hem de dişi zürafa Rita'yı büyük bir yasa boğuyor. Kayıp sonrası bir depresyon hâli yaşayan Ziad, tıpkı Rita gibi yemeyi içmeyi bırakıyor. Oğlunun ve

dişi zürafanın bu hâline bir çözüm arayışında olan Yacine, İsrail'deki veteriner arkadaşını arayıp erkek bir zürafaya ihtiyaçları olduğunu yoksa hayvanat bahçesindeki kalan tek zürafanın da öleceğini söylüyor. İsrail tarafından örülen yüksek duvarlar ve askerlerin başında beklediği kontrol noktaları bu durumu her ne kadar zorlaştırsa da inanç bütün engelleri aşıyor. Baba, oğul ve onlara yardım etmeyi kabul eden Fransız gazeteci, muazzam bir iş birliğiyle dişi zürafayı hayatta tutmayı başarıyorlar. İsrail'den getirdikleri erkek zürafa Romeo, şehrin sokaklarından geçerek hayvanat bahçesine doğru yürüyor. Zürafanın çok güçlü bir metafor olarak kullanıldığı filmde âdeta bir başkaldırı ve direniş yürüyüşüne tanık oluyoruz. Hayvanat bahçesinin kapısında bekleyen İsrail askerlerinin telsizinden duyulan ses ise bu durumu açıklar nitelikte: "Vahşi bir hayvanın güvenliğimizi bozmasını istemeyiz." Sonra silahlar çekiliyor ve zürafa hayvanat bahçesinin kapısından giriyor.

Seyir zevki oldukça yüksek filmimizde, İsrail işgaline rağmen Filistinlilerin gündelik hayatlarındaki

eğlencelerine ve Filistin sinemasına özgü mizah anlayışlarına da şahit oluyoruz.

Bir aile filmi kategorisinde değerlendirilebileceğimiz bu filmde, Ziad'ın akranları tarafından uğradığı zorbalıklar, büyüdüleri coğrafyanın çocukları ne kadar sert mizaçlı hâle getirdiğini de gözler önüne seriyor. Aslında filmde, hayatta kalmak için güçlü ve korkusuz olmanın gerekliliği vurgulanıyor.

Sinema bir anlatım aracı olarak diğer sanat dalları içerisinde çok özel bir yerde duruyor. Filistin direnişini, çocukların korkusuzluğu karşısında İsrail askerlerinin korkuyla silahlarına sarılmalarını muazzam bir görüntü yönetimiyle izliyoruz. Savaşla hiç alakası olmayan çocukların ve hayvanların, savaşın tam ortasında yaşadıkları olaylar bütün etkileyciliğiyle seyirciyi sarsıyor. Savaş, çocuk merhametinin sardığı yaraları bıçak gibi kesiyor. Ziad zürafaları çok sevdiği için Allah'a bir söz veriyor ve dua ediyor. Onun dünyasından baktığımızda büyük bir direniş sergiliyor.

Kuşatma altındaki şehirde maddi zorlukların da ne ölçüde olduğunu görüyoruz. Temel ihtiyaçlara ulaşmanın kısıtlı olması hayvanların beslenmesini de aynı oranda etkiliyor. Fransız gazeteci, neden aylar farklı kafeslerde tutuluyor diye sorduğun-

Film Künyesi:

2013 / 1s 40dk / Dram

Yönetmen: Rani Massalha

Senarist: Xavier Nemo

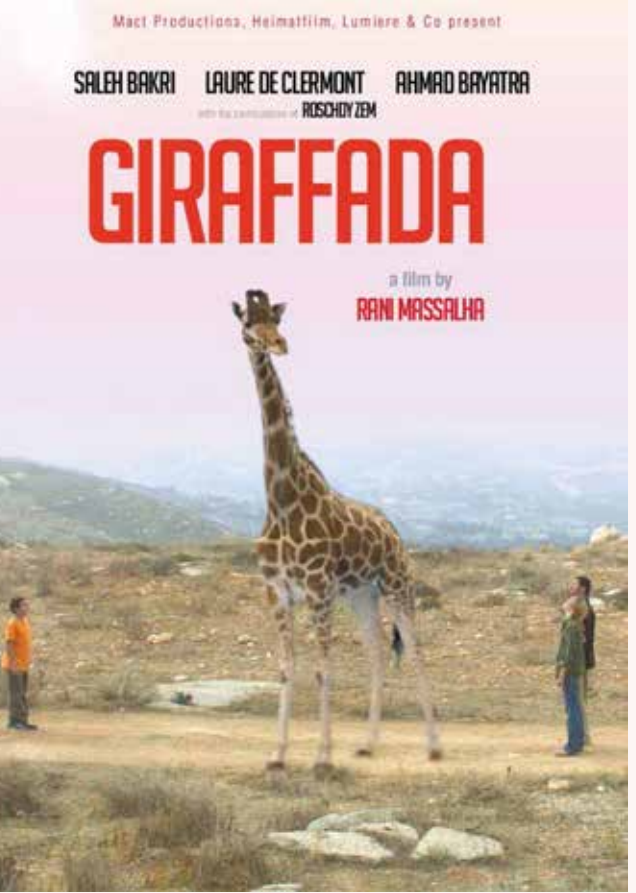
Oyuncular: Saleh Bakri, Mohammed Bakri, Ahmad Bayatra, Laure de Clermont

Orijinal Adı: Giraffada

Ülke: Fransa, Filistin, İtalya, Almanya

da, aylardan biri dişisini yediği için diyor, veteriner. Et bulamadıkları için sürekli havuçla beslenen hayvanlar bir süre sonra âdeta isyan ediyor örneğin. Rani Massalha, işgal altındaki bir şehirde bu filmi çekerken çok zorlandıklarını söylüyor. Tam da bu yüzden yaşananları, sinemasında tüm gerçekliğiyle yansıtıyor.

Bütün insanlar için bir Filistin hakikati karşımızda duruyor. Vatanlarından, evlerinden, evlatlarından koparılan ailelerin gördükleri zulümler hâlâ devam ediyor. Fakat zulmün karşısında hâlâ inançlı bir direniş de

sürüyor. Bazen küçük bir hayvanat bahçesinde, bazen Mescid-i Aksa'yla Müslümanlar arasına örülen duvarların ötesinde. Bu direniş yer yer farklı sanat dallarında izliyoruz. Sinema sanatının anlatım gücü, filmde izlediğimizde şahit olduklarımız, Filistin davasının bitmeyeceğini, aksine anlatıldıkça büyüyeceğini ve inandıkça kazanılacağını bizlere söylüyor. Filmin politik olmayan hikâye anlatımı, direniş bir çocuğun hayata bakışı üzerinden ele alması ve hayvanlarla kurduğu bağ etkileyici bir şekilde yansıtması, yönetmenin ilk uzun metrajındaki başarısını da kanıtıyor.

Yolu nasıl bilirsiniz? Yolda olmayı sever misiniz? Yoksa hemen varılacak menzile varmak mı dilersiniz? Hayır, yol güzellemesi yapmak değil niyetim. Zaten çoğu edebî eser bunun hakkını epeyce verdi. Sözü açma niyetim, kökeni yoldan geçecek kelimeleri ağırlayacağımızdandır. Kapıda bekletmeyelim, yoldan geldiler. Gümrah ve rahvan, hoş geldiniz.

Farsça “gümrah”, yoldan sapmış, dağınık sözcüğünden alıntı. Farsça kayıp anlamındaki “gum” ve “yol” anlamındaki “rah” sözcüklerinin birleşimi. Baktığımızda kelime günümüzde kullandığımız bol, g r anlamını hiç karşılamıyor. Ama bu kullanımı, araştırmacılara göre Osmanlı Türkçesinin geç dönemlerinde kullanılan uzun ve dağınık sa fikrinden türemiş olmalı.

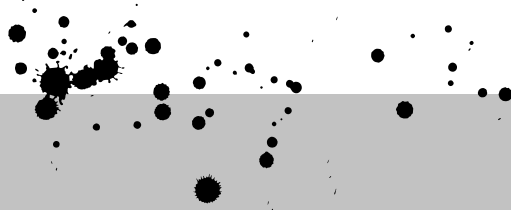
Osmanlı şair ve yazarlarının kimilerinin kelimeyi ilk bahsettiğimiz anlamında kullandığını görüyoruz. Abdülhak Hamit, zulmetler içinde “berg-i gümrah” derken yoldan çıkmış anlamını kullanmıştır. Yine Nesimi’nin tokat gibi dizesinde de bu anlamda kullanıldığını görüyoruz: “Yoldaşın gümrah oluptur bindiği şeytan atı.” İnsan biraz da  rkm yor değil. Herh lde kelime de bu anlamına dayanamadı sonradan ve yüksek sesle bağırdı: Bir dakika, ben aslında g r demek de olabilirim! Ahmet Muhip Dıranas’ın, “Fışkırdı bir pınar gibi dünya yüzüne / Işılıklar güzellik güzellik üstüne / Bütün yaşamı saracak gibi g mrahtı” dizelerinde boy gösterdiği gibi g r ve bol anlamını haiz. Bir İsmet  zel dizesinden de g r bir şekilde bağırmış kelime: “Sonra kalbim gümrah ırmakları tanımaktan kaygulu.”

alışmalara göre en eski örneğine anonim bir *Tezkiret’ l-Evliya* tercümesinde rastlıyoruz (1341): “ n gönülden korku gide g mr h olalar.” Yine Ahmet Vefik Paşa’nın *Lehçe-i Osmanî*’sinde (1876) gümrah; bol, g r, mebz l, b -p y n şeklinde açıklanmış. Bu kullanımlar, kelimenin günümüzde sık tercih edilen anlamıyla uyumlu.

Gümrah çayırlarda dolaşan rahvan atları düşleyin. D ş n z  yarıda kesmeyin ama bir taraftan da yeni kelimemizin kökenine dikkat kesilin. Rahvan ve g mrahtı besleyen kök aynı. Rahvan da tıpkı gümrah gibi Farsça “rah” yani yol sözcüğünden türeme. Kelime, “rahvar” hızlı giden at anlamındaki Farsça sözcükten alıntı. Sondaki “var” eki, sahip, “-lı, -li” görevinde. Bir araya gelince “yolun sahibi” gibi bir anlama geliyor ki herh lde atlar, yollara sahip olabilecek en güzel varlıklar.

Aslında kelimenin aslı rahvar. Günümüzde kullandığımız hâline gelmesi hususu çok da aydınlatılmış değil. Akan, giden anlamındaki revan kelimesinden etkilenilmiş olabileceği ihtimaller arasında.

Rahvan, biniciyi sarsmayan at yürüyüşü. Gümrah, g r, bol. Birbirini bir şekilde çağıran bu iki kelimenin bizi yakaladığı bu durak güzel. Buralara sinen iki kelime. İnsan, mutlaka mekânda yaşar. Ama sadece mek nla mı yaşar? Yoksa onu m mbit ve bereketli kılan g mrahlıklarla ve üstünde sekip duran rahvan atlarla mek n, asıl hüviyetine mi kavuşur? Soru bizden. Cevabı, sorunun üstüne d ş nenen. Vesselam.

SÖYLENE
SÖYLENE
DEğİşMİş

DUAYI ANLAMAK
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: MEHMET HAN

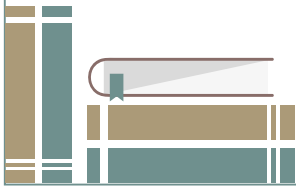

İnsan... Üstün yetenek ve niteliklere sahip, aynı zamanda alabildiğine zayıf bir yaratılıшта...

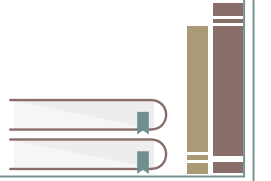
Allah ile kul arasındaki iletişimin doğrudan ifadesidir dua.

İslam, insana asla yalnız olmadığı, her nerede olursa olsun Allah'ın kendisi ile birlikte olduğu gerçeğini telkin eder.

Allah, mümin kullarının velisidir; işlerini üstlenir, onlara yardımcı olur, onları karanlıktan aydınlığa çıkarır.

Duanın özü kulluktur ve dua, sırf bu niteliği ile kabul görmeye layıktır.

Huşu, dua sırasında Allah'a karşı sevgi ve saygıya dayalı bir boyun eğme ve alçak gönüllülük hâlidir. Huşu hâlinde söylenecek sözler âdeta tükenir de hâl dili devreye girer. Onun için her hâl, kendi öz duasını oluşturur.

Duanın vitrini dildir. Dilek ve arzularımız, kullandığımız cümlelerde ve onlardan oluşan sözlü-yazılı metinlerde dış dünyada vücut bulur. Zorlamaya gidilmeksizin güzel ve yalın ifadelerle dua edilmelidir.

Dua, Resûlullah için bir hayat tarzı idi. Onun dualarının derlenmesi ile sayısız dua mecmuası oluşturulmuştur.

